

Satu Puotiniemi

Titta Soranko

VAIKEAVAMMAISTEN TYÖNANTAJIEN JA KUNTIEN
VAMMAISPALVELUN SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN
KOKEMUKSIA
LOUNAIS-SUOMEN AVUSTAJAKESKUKSEN AKUUTISTA
SIJAISVÄLITYSPALVELUSTA

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma

2012

VAIKEAVAMMAISTEN TYÖNANTAJIEN JA KUNTIEN
VAMMAISPALVELUN SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA
LOUNAIS-SUOMEN AVUSTAJAKESKUKSEN AKUUTISTA
SIJAISVÄLITYSPALVELUSTA

Puotiniemi, Satu
Soranko, Titta
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma
Joulukuu 2012
Ohjaaja: Koivuniemi, Merja
Sivumäärä: 46
Liitteitä: 7

Asiasanat: vaikeavammaisuus, henkilökohtainen apu, työnantajuus, sosiaalinen kuntoutus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia vaikeavammaisten työnantajien ja kuntien vammaispalvelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia Lounais-Suomen Avustajakeskuksen akuutista sijaisvälityspalvelusta. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat ne vammaispalveluiden asiakkaat Lounais-Suomessa, joilla oli vammaispalvelulain mukainen henkilökohtaisen avun päätös ja lisäksi myönnetty akuutin sijaisvälityspalvelun päätös sekä toisena kohderyhmänä ne kunnat, jotka ovat ostaneet akuutin sijaisvälityspalvelupaketin.

Teoreettisena viitekehystenä on käytetty vaikeavammaisuuden, henkilökohtaisen avun ja sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyä sekä vaikeavammaisten työnantajuuteen liittyviä velvoitteita.

Tutkimuksen lähestymistapa oli sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen. Aineistojen keruumenetelminä oli postikysely ja haastattelut. Aineistojen keruu tapahtui kesäelokuussa 2012. Kyselylomakkeita lähetettiin vaikeavammaisille 16, joista palautui kahdeksan. Haastateltiin kuntien vammaispalveluiden neljää sosiaalityöntekijää ja kahta vaikeavammaista työnantajaa.

Tutkimustuloksista ilmeni, että vaikeavammaiset työnantajat kokivat akuutin sijaisvälityspalvelun pääosin toimivana ja kuntien vammaispalveluiden sosiaalityöntekijät olivat tyytyväisiä akuutin sijaisvälityspalvelun toimivuuteen.

EXPERIENCES FOR THE ACUTE SUBSTITUTE MEDIATION SERVICE
FROM THE SOUTHWESTERN FINLAND ASSIST CENTER OF THE
SEVERELY DISABLED PERSONS AND SOCIAL WORKERS IN DISABILITY
SERVICES

Puotiniemi, Satu

Soranko, Titta

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Rehabilitation Counselling and Planning

December 2012

Supervisor: Koivuniemi, Merja

Number of pages: 46

Appendices: 7

Keywords: severely disabled, personal assistance, employer, social rehabilitation

The purpose of this thesis was to examine experiences of the acute substitute mediation service from the Southwestern Finland Assist Center of the severely disabled persons and social workers in disability services. The target group of this study was the customers in Southwestern Finland who had a decision according to the law in disability services of personal assistance and in the acute substitute mediation. The other target group was the municipalities who had bought the acute substitute mediation service package.

The definitions of severely disabled, personal assistance and social rehabilitation and severely disabled person`s employer commitments were used in the theoretical frame of this study.

The approach of the study was quantitative and qualitative. Research data was gathered through the interviews and questionnaires. Research data were gathered during June and August in 2012. Sixteen questionnaires were posted to the severely disabled people and eight of them came back. Four social workers and two severely disabled employers were interviewed.

The results of the study show that severely disabled employers and the social workers in disability services experienced the acute substitute mediation mainly functional.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	HENKILÖKOHTAISTA APUA SOSIAALISENA KUNTOUTUKSENA	6
2.1	Vaikeavammaisuus	6
2.2	Henkilökohtainen apu	8
2.3	Työnantajuus.....	9
2.4	Sosiaalinen kuntoutus	11
3	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	12
4	LOUNAIS-SUOMEN AVUSTAJAKESKUS	14
4.1	Avustajakeskuksen toiminnan sisältö	15
4.2	Tuettu työsuhdepalvelu	16
4.3	Akuutti sijaisvälitys	17
5	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA KOHDERYHMÄT	19
6	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
6.1	Kvantitatiivisen aineiston keruutapoja.....	20
6.2	Kvalitatiivisen tutkimuksen keruutavat	22
6.3	Eettiset näkökohdat tutkimuksessa	24
7	AINEISTON ANALYYSI	25
7.1	Haastatteluaineistojen käsittely.....	27
7.2	Kyselylomakkeiden käsittely	27
8	TUTKIMUSTULOKSET.....	27
8.1	Työnantajille suunnatun kyselylomakkeen yhteenveto	28
8.2	Työnantajille tehty haastattelu	30
8.3	Sosiaalityöntekijöille tehty haastattelu	33
8.4	Kyselyn ja haastatteluiden yhteenveto tiivistäen	36
8.4.1	Postitse lähetetty kysely vaikeavammaisille työnantajille	37
8.4.2	Vaikeavammaisille työnantajille tehty haastattelu	37
8.4.3	Sosiaalityöntekijöille tehty haastattelu	38
9	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	39
	LÄHTEET.....	44
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Henkilökohtainen apu mahdollistaa vaikeavammaiselle aktiivisen osallisuuden yhteiskuntaan. Jokaisella ihmisellä on oikeus muovata elämäntapansa sellaiseksi kuin haluaa. Kaikille ihmisille on tärkeää vapaus tehdä valintoja. Yhteiskunnan tehtävä on huolehtia, että vammaisuuden yksilölle aiheuttamat vaikeudet minimoidaan. Toinen meistä teki opiskeluun liittyvän seminaarityön syksyllä 2011 Lounais-Suomen Avustajakeskuksen toiminnasta ja tästä muodostui silta yhteistyöhön Avustajakeskuksen kanssa. Avustajakeskuksen edustajien kanssa käymämme keskustelun pohjalta päättimme ottaa akuutin sijaisvälityksen tutkimuksen kohteeksi. Lounais-Suomen Avustajakeskuksen akuutti sijaisvälitys on tutkimuksen teko hetkellä ainoa laatuaan Suomessa. Opinnäytetyömme tulee hyödyntämään itse vaikeavammaisia työnantajia, mutta myös Lounais-Suomen Avustajakeskusta heidän kehittäessään toimintaansa. Aihe on työelämälähtöinen ja erittäin ajankohtainen, koska lakiin vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista tuli merkittäviä muutoksia 1.9.2009 liittyen mm. palvelusuunnitelmaan ja henkilökohtaiseen apuun. Siitä alkaen henkilökohtainen apu on ollut subjektiivinen oikeus vaikeavammaiselle henkilölle.

Opiskelemme Satakunnan ammattikorkeakoulussa kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelmassa. Pohjakoulutukseltamme olemme sosiaaliohjaaja ja kehitysvammaistenohjaaja. Meitä kiinnostavat työkokemuksemme perusteella vaikeavammaisuus sekä henkilökohtaisen avun järjestäminen. Seminaarityön kautta (08/2011) nousi ajatus tutkia vaikeavammaisen henkilön työnantajuutta ja sen tuomia haasteita.

Tutkimuksen toteutuksessa toinen tutkijoista on perehtynyt vaikeavammaisiin työnantajiin ja toinen vammaispalvelun sosiaalityöntekijöihin. Työnjaon tekeminen onnistui luontevasti työhistoriaamme peilaten. Teoreettisessa viitekehyksessä toinen tutkija on perehtynyt vaikeavammaisuuden ja työnantajuuden käsitteisiin ja toinen henkilökohtaiseen apuun ja sosiaaliseen kuntoutukseen. Tutkimuksen tulosten myötä olemme pohtineet yhdessä johtopäätöksiä.

2 HENKILÖKOHTAISTA APUA SOSIAALISENA KUNTOUTUKSENA

Opinnäytetyössä lainsäädäntö antaa selkeän puitteen henkilökohtaiselle avulle. Kaikessa julkisessa toiminnassa tulee noudattaa lakia. Kaikki toiminta perustuu perustuslakiin ja lain edessä ihmiset ovat yhdenvertaisia. Ketään ihmistä ei saa syrjiä esimerkiksi terveydentilan tai vammaisuuden takia. Kuntalaisten osallistumisoikeudesta kuntien hallintoon on säädetty laissa. Julkisen vallan kuuluu edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon sekä vaikuttaa ja osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Suomen perustuslaki takaa jokaiselle ihmiselle oikeuden perustoimeentulon turvaan esim. sairauden kohdatessa. Julkisen vallan kuuluu edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. (Suomen perustuslaki 1999/ 731, 2§, 6§, 14§, 19§.)

2.1 Vaikeavammaisuus

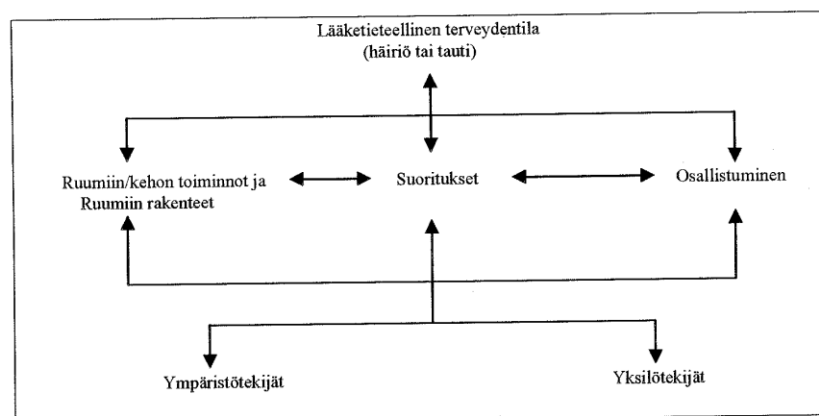
Vaikeavammaisen henkilön palveluiden saamisen turvaamiseksi on laadittu erityinen laki. Kyseisessä laissa vammaisella henkilöllä tarkoitetaan sellaista henkilöä, jolla on sairauden tai vamman johdosta pitkäaikaisesti kohtuuttomia vaikeuksia selviytyä arjen erilaisista toiminnoista. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/ 380.)

Vammaisuuden käsite on tullut käyttöön vasta 1900-luvulla. Aikaisemmin vammaisia on kutsuttu esimerkiksi rammoiksi, sokeiksi tai jopa vajaamielisiksi. Viime vuosisadalla kaikki edellä mainittuihin ryhmiin kuuluneet laitettiin vammaisuuden yleiskäsitteen alle. Vammaisia yhdisti fyysisen vamman luonteesta johtuva kyvyttömyys selvitä arjen eri toiminnoista. (Vehmas 2005, 112.)

Maailman terveysjärjestön WHO:n näkökulma normaaliudesta pohjautuu biologis-lääketieteellisiin määritelmiin (”Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus”). WHO:n ensimmäinen painos tähän liittyen ilmestyi vuonna 1980. Tässä luokittelussa vamman ja sairauden vaikutukset jaettiin kolmeen osaluueeseen: (1) Vaurio (impairment); psyykkisen, fyysisen tai toiminnan puutos. (2)

Toiminnanvajavuus (disability); mikä tahansa vammasta johtuva rajoitus suoriutua tavanomaisista ihmisten toiminnoista. (3) Sosiaalinen haitta (handicap); vammasta johtuva hankaluus, joka estää ihmistä toimimasta normaalisti mm. sukupuoleen ja sosiaaliseen asemaan liittyen. (Vehmas 2005, 112-113.)

Yksilön toimintakyky määrittyy terveydentilan ja tilannekohtaisten osatekijöiden vuorovaikutuksen tuloksena (Kuva 1). Osallistuminen ja suoritukset vaikuttavat terveydentilaan eli näiden tekijöiden vuorovaikutus on kaksisuuntaista. Osallistumisen ja toiminnan kautta elämän eri tilannetekijät muuttuvat jatkuvasti. Tässä käsitteellisessä mallissa painotetaan, että ihmisen toimintakyky ei välttämättä alene, vaikka hänellä olisi sairauksia. (Järvikoski & Härkäpää 2008, 99-100.)

Kuva 1. ICF- luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteet. (ICF 2004).

Vuonna 2001 WHO:n luokittelu ICF:ssä (International Classification of Functioning, Disability and Health) perustuu biopsykososiaaliseen näkökulmaan, jossa vammaisuus merkitsee vaihtelua ihmisen toimintakyvyssä. Toimintakyvyn vaihtelu johtuu: (1) elimellisestä vauriosta, (2) toiminnan rajoituksista tai (3) osallistumisen rajoituksista. ICF korostaa yhteiskunnallisten tekijöiden vaikutusta siihen, miten vamma muuttaa ihmisen elämää. Vammaisuus kytkeytyy sosiaaliseen, kulttuuriseen ja historialliseen tilanteeseen; se syntyy ja muotoutuu aina tietyssä ajassa ja paikassa. (Vehmas 2005, 113-121.)

YK:n vammaisten oikeuksia koskeva yleissopimus hyväksyttiin joulukuussa 2006 YK:n päämajassa New Yorkissa. Tämä on ensimmäinen kattava ihmisoikeussopimus

2000-luvulla. Yleissopimus seuraa YK:n vuosikymmeniä tekemää työtä ja se muuttaa asenteita ja lähestymistapoja vammaisia kohtaan. Yleissopimus korostaa vammaisten oikeuksia ja osallisuutta päätöksenteossa heidän elämässään ja osallistumista aktiivisesti yhteiskunnan toiminnassa. Tämä sopimus on selkeä ihmisoikeuksia koskeva sosiaalisen kehityksen ulottuvuus. Kaikenlaisten vammaisten ihmisten on saatava nauttia ihmisoikeuksista ja perusvapauksista. (United Nations www-sivut 2012.)

Vammaisuus ei näy aina ihmisen kehosta. Sairaus voi olla yksi tekijä, joka saa aikaan erilaisuutta tavallisissa arjen toiminnoissa. Sairaus voi aiheuttaa ihmiselle sellaisia vaikeuksia arkeen, ettei hän voi toimia yksin. Silloin hän tarvitsee henkilökohtaista avustajaa. Sellaisten ihmisten, jotka eivät esimerkiksi tunne yhtään vammaista ihmistä tai eivät ole muuten kohdanneet erilaisuutta, voi olla hyvin vaikeaa käsittää, kuka on vammainen. (Nylund 2010, 6.)

2.2 Henkilökohtainen apu

Henkilökohtainen apu on säädetty palveluna vammaispalvelulakiin 1.9.2009. Aikaisemmin laissa on puhuttu henkilökohtaisesta avustajasta, jolloin tämä palvelu on ollut määrärahasidonnainen. Henkilökohtainen apu on nyt subjektiivinen oikeus eli kunta ei voi tätä palvelua myöntäessään vedota määrärahojen puutteeseen. Henkilökohtaisen avun tavoitteena on lisätä vaikeavammaisten itsenäisyyttä ja yhdenvertaisuutta. Lisäksi pyrkimyksenä on parantaa vaikeavammaisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan aktiviteetteihin. Henkilökohtainen apu on arvioitava aina yksilöllisesti. (Räty 2010, 231-233.) Vammaispalvelulaissa henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä apua henkilön kotona ja muualla kodin ulkopuolella. Vaikeavammaisella henkilöllä tarkoitetaan sellaista ihmistä, joka tarvitsee pitkäaikaisen sairauden vuoksi välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua selviytyäkseen arkipäivän toiminnoista. Pelkästään ikääntymisen aiheuttamat toimintarajoitteet eivät oikeuta henkilökohtaiseen apuun vammaispalvelulain puitteissa. Vaikeavammaisen henkilön tulee kyetä määrittellä avun sisältö ja toteutustapa. Henkilökohtaista apua on järjestettävä siinä laajuudessa kuin vaikeavammaisen sitä välttämättä tarvitsee. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987, 8 c §.)

Henkilökohtaisen avun ensisijainen järjestämistapa on korvata vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset lakisääteisine maksuineen. Kunta voi hankkia vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalveluita julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta, kun avustustuntimäärät ovat vähäisiä. Kunnan on huomioitava vaikeavammaisen oma mielipide sekä yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/ 1987, 8 d §.)

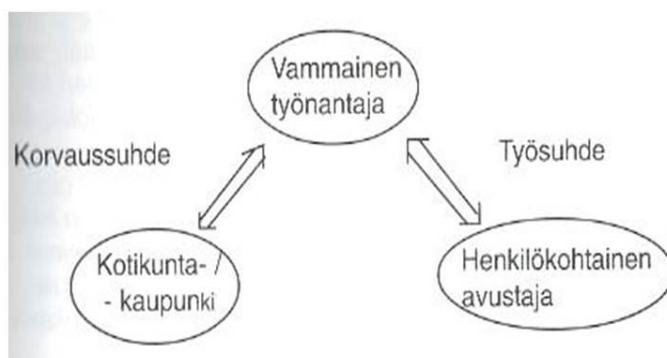
Henkilökohtaisessa avussa ei ole kysymys monimutkaisesta asiasta, vaan tavallisista yksilöllisistä tarpeista ja niihin vastaamisesta. Vammaiset ihmiset käsitetään usein samankaltaisena joukkona, eikä nähdä ihmistä yksilöllisine tarpeineen. Vanhakantainen holhoava kulttuuri on osaltaan vaikuttanut siihen, että vammaisten on yleensä vaikeaa tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä ilman, että joku muu vaikuttaa niihin. Henkilökohtaisen avun pääperiaatteena on vammaisen henkilön oman näköisen elämän mahdollistaminen omassa asunnossaan henkilökohtaisen avun tuella. Tavoitteena on mahdollistaa yhteiskunnan jäsenelle osallisuutta tukeva, hyvä elämä. Henkilökohtaisen avun tuella ihminen saa mahdollisuuden voimaantua vaikuttamaan omiin palveluihinsa. Henkilökohtainen apu on kokonaisvaltaista elämäntilanteen tukemista. (Teräväinen 2008, 34-36.)

2.3 Työnantajuus

Työnantajuuteen tulee satsata, koska huono työnantajuus voi tuoda mukanaan paljon vaikeuksia. Työnantajan vastuu on suuri ja jakamaton. Vastuu työsuhteen onnistumisesta on aina viime kädessä työnantajalla. Työnantajan vastuulle kuuluu erilaisia oikeudellisia velvoitteita, jotka pitää ottaa vakavasti. (Akaan - Penttilä 2004, 80.)

Henkilökohtainen avustaja on työsopimuslain perusteella työsuhteessa kyseisen vammaisen henkilön kanssa, ei kunnan (Kuva 2). Työnantajavastuu kuuluu yksin vaikeavammaiselle henkilölle. Vaikeavammaisen henkilön ja avustajan väliseen työsuhteeseen ei rinnasteta kunnallisen työehtosopimuksen määräyksiä. Avustaja ei voi tehdä vaatimuksia kunnalle sellaisista asioista, jotka liittyvät työsuhteeseen. Työnan-

taja on velvollinen maksamaan korvauksia, jotka liittyvät avustajan työsopimukseen. Vaikeavammaisen ja tämän avustajan välisessä työsuhteessa on aina pohjana työsopimus. Työsopimus voidaan laatia suullisesti ja kirjallisesti. Kunta tarvitsee aina päätöksen tekoon kirjallisen sopimuksen. Työnantajalle kuuluu työntekijän perehdyttäminen kyseessä olevaan työhön. (Räty 2010, 256-258.) Vaikeavammaisen määrittelee työsopimuksessa avustajansa työtehtävät. Työnantajan ja avustajan suhde ei ole ystävyysuhde. Henkilökohtainen avustaja on palkkaa saava työntekijä, joka tekee sovittuja työtehtäviä työaikanaan. Vaitiolovelvollisuudesta on sovittava erikseen. (Valta 2010, 4-6.)

Kuva 2. Kolmikantayhteistyö henkilökohtaisessa avussa. (Heinonen & Saraste 2006, 51).

Vammaisesta henkilöstä tulee työnantaja, kun hänelle on myönnetty päätös kunnan korvauksesta palkata henkilökohtainen avustaja ja hän palkkaa itselleen avustajan. Kunta maksaa työntekijän palkkauksesta johtuvat kustannukset antamansa päätöksen mukaan. Kunnan sosiaalitoimen kuuluu antaa tietoa eri palveluvaihtoehdoista. Avustajan työ ei vaadi erityistä koulutusta. Vammaisen työnantaja valitsee itse soveltuvan avustajan. (Heinonen & Saraste 2006, 50-51.)

2.4 Sosiaalinen kuntoutus

Keskiajalla useiden vammojen ja sairauksien uskottiin johtuvan yliluonnollisista tekijöistä. Hoitomenetelminä oli uskonnollisia riittejä; sairaista ajettiin pahoja henkiä ulos. Noitavainojen aikaan vammaisen saattoi joutua jopa surmattavaksi. Euroopassa katolinen kirkko vastasi taloudellisista ja sosiaalisista järjestelmistä, kun vammaisia hoitavat laitokset linkittyivät kirkkoon vahvasti. Keskiajalla vallinneen käsityksen mukaan Jumala välitti vammaisista ja täten yhteiskunnan velvollisuus oli huolehtia heistä. Keskiajalla ei kuitenkaan ollut yhdenmukaista ajattelutapaa vammaisuudesta. Huomattavaa oli se, että vammaisten asema koheni keskiajalla verrattuna antiikin aikaan ja tätä kautta länsimaissa luotiin perusteet vammaisten kuntoutukselle, hoitamiselle ja kouluttamiselle. (Vehmas 2005, 41-46.)

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista kertovassa laissa tarkoitetaan asiakaslähtöisyyden edistämistä ja tätä kautta asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Asiakkaalla on oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ilman syrjintää. Sosiaalihuollon henkilöstön kuuluu selvittää asiakkaalle ymmärrettävästi eri vaihtoehdot. Palvelusuunnitelma tai muu vastaava suunnitelma on tehtävä sosiaalihuoltoa järjestettäessä. Palvelusuunnitelma on laadittava yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/ 2000, 1-7 §.)

Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista todetaan, että henkilökohtainen apu on maksuton sosiaalipalvelu. Henkilökohtaisesta avusta voidaan periä maksu, mikäli henkilö saa korvausta siihen muun lain kuin vammaispalvelulain nojalla. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/ 1992, 4§.)

Sosiaalinen kuntoutus on osa asiakkaan kuntoutusprosessia. Siihen sisältyy sosiaalihuoltolaissa määriteltyjä palveluja ja lisäksi kehitysvammalakiin ja vammaispalvelulakiin liittyviä erityispalveluja. Kunnan sosiaalitoimella on vastuu sosiaalisten kuntoutuspalvelujen järjestämisestä. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluilla poistetaan henkilön toimintakyvyn rajoituksista johtuvia haittoja ja parannetaan henkilön mahdollisuuksia pärjätä arjessa. Yleisimmät sosiaalisen kuntoutuksen palvelut edesautta-

vat kuntoutujaa esimerkiksi liikkumisessa, asumisessa ja sosiaalisissa suhteissa. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 105.)

Vammaisuutta tulisi tarkastella myös sosiaalisena, poliittisena ja taloudellisena kysymyksenä eikä yksinomaan yksilön vajavuutena. Vammaisuus on viime kädessä yhteiskunnallisten toimenpiteiden aiheuttama, sosiaalisesti ja kulttuurisesti tehty ilmiö. Vammaisuuden tuottamat yksilön ongelmat johtuvat siitä, että yhteiskunta on laiminlyönyt vammaisten elinolosuhteita, esimerkiksi kuntien eri palvelupisteet eivät ole esteettömiä kaikille kuntalaisille. Sosiaalisen vammaisuusmallin tavoitteena on ollut kiinnittää huomiota yhteiskunnan rakenteellisiin tekijöihin, joilla voidaan parantaa vammaisten elinoloja. (Järvikoski & Härkäpää 2008, 104-105.)

Oliver (1996) määrittelee vammaisuuden hänen oman henkilökohtaisen kokemuksensa pohjalta. Michael Oliver on Greenwichin yliopiston vammaistieteiden professori. Hän vammautui sukellusonnettomuudessa vuonna 1962 ollessaan vielä nuori. Tätä kautta hän ajautui selvittämään vammaisuuden määrittelyitä ja rajoituksia. Hän kehitti perusteet vammaisuuden ymmärtämiselle yksilöllisenä, sosiaalisena ja sosiologisena ilmiönä. Oliver asetti vastakkain vammaisuuden yhteisölliset ja yksilölliset käsitteet. Oliverin oma kokemus vei häntä vammaisuuden yhteisöllisen ylitämisen sisäistämiseen. Oliver muokkasi yksilöllisen dilemman poliittiseksi käsitteeksi. Hän muodosti omalla tavallaan vammaisuuden ja politiikan määritelmän. Hänen mielestään politiikalla saatetaan vaikuttaa vammaisuuden ilmenemiseen, ja vammaisuudesta johtuvat yksilön ongelmat aiheutuvat yhteiskunnan välinpitämättömyydestä. (Oliver 1996, 1-13.)

3 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Seuraavien kolmen opinnäytetyön ja yhden lisensointityön yhteisenä nimittäjänä on henkilökohtainen apu. Vaikeavammaisten etujen ajaminen on tärkeää, koska kyseiset henkilöt eivät välttämättä itse kykene valvomaan omia etujaan nyky-yhteiskunnassa. Mikään seuraavista tutkimuksista ei tutki henkilökohtaisen avun akuuttia sijaisväli-

tyspalvelua, mutta nämä tutkimukset on otettu opinnäytetyöhön mukaan, koska ne linkittyvät jouhevasti henkilökohtaiseen apuun ja tätä kautta opinnäytetyön tutkimukseen.

Opinnäytetyön ”Vammaispalveluverkostohanke Satakunnassa: Vammaispalvelun kehittämishankkeen arviointi” tavoitteena oli arvioida Satakunnassa 2007-2009 toteutetun Vammaispalveluverkosto -hankkeen toimintaa. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys perehtyy arviointitutkimukseen, verkostoon ja moniammatilliseen yhteistyöhön. Arvioinnin lisäksi tutkimuksessa kuvaillaan muutoksia, joita vammaispalvelussa tapahtuu. Nämä muutokset kohdistuvat myös Satakunnan vammaispalveluiden järjestämiseen. Arviointitutkimuksen tulosten pohjalta syntyi kolme kehittämisehdotusta: tulisi perustaa moniammatillinen ja seudullinen yhteistyöryhmä, tulisi järjestää säännöllisesti koulutuksia vammaispalvelusta sekä tulisi jatkaa vammaispalvelujen kehittämistyötä Satakunnassa. (Joensuu 2010.)

Opinnäytetyön ”Avustajakeskus – henkilökohtainen apu” tarkoituksena oli selvittää henkilökohtaisen avustajan ja vammaisen työnantajan tarpeen määrä ja henkilökohtaisen avun toteutuminen avustajakeskuksen välityksellä. Tavoitteena oli löytää avustajakeskuksen tulevaisuuden näkymät ja mahdolliset kehittämiskohteet. Tuloksissa selvisi, että avustajakeskuksella on paikka henkilökohtaisen avun välittäjänä, vammaisten ja henkilökohtaisten avustajien kouluttajina, tiedon antajana sekä työn kokonaisvaltaisena koordinoijana. (Haapamäki & Rahja 2009.)

Opinnäytetyön ”Henkilökohtainen avustaja merkitsee elämää” tarkoituksena oli selvittää henkilökohtainen avustaja -järjestelmän nykytilaa sekä muutoskohteita vammaisten henkilöiden näkökulmasta. Kohderyhmänä olivat Keski-Suomen henkilökohtaisten avustajien työnantajat. Vammaiset henkilöt kokivat elävänsä ihmisarvoista elämää henkilökohtaisen avustajan tuella. Työnantajat kokivat tarvitsevansa tukea suhteellisen vähän työntantajavelvoitteiden hoitamiseen. (Hiljanen 2009.)

Mari Kivistön lisensiaattityön ”Henkilökohtainen apu ja monimuotoinen osallisuus” tarkoituksena oli selvittää henkilökohtaista apua saavien asiakkaiden määrällistä osallistumista kodin ulkopuolella ja analysoida henkilökohtaisen avun toteuttamistapojen mahdollistamaa laadullista osallisuutta. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat

henkilökohtaista apua saavat vaikeavammaiset asiakkaat. Henkilökohtainen apu on merkittävä tekijä kodin ulkopuolisiin aktiviteetteihin osallistuville vaikeavammaisille ihmisille. Osallisuuden kokeminen muodostuu yksilöllisesti, joten erilaisia henkilökohtaisen avun toteuttamistapoja tarvitaan. (Kivistö 2011.)

4 LOUNAIS-SUOMEN AVUSTAJAKESKUS

Suomessa toimii yhteensä kahdeksan avustajakeskusta, jotka tarjoavat avustajien välitystä, neuvontaa ja ohjausta henkilökohtaiseen apuun liittyvissä asioissa. Lounais-Suomen Avustajakeskus on toiminut jo vuodesta 1993 alkaen. Avustajakeskuksen päätoimipaikka on Turussa. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Lounais-Suomen Avustajakeskuksen toiminta käynnistyi aikoinaan, kun Turun seudun lihastautiyhdistys piti jäseniltojaan. Siellä ihmeteltiin, miksi jäsenet eivät tule jäseniltoihin. Yksinkertainen vastaus tähän kysymykseen oli se, etteivät jäsenet pääse kotoaan tapaamisiin. Tarvittiin siis avustajia. Toiminta lähti alkuun vapaaehtoisilla avustajilla. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Lounais-Suomen Avustajakeskuksella on toimipisteet Turussa, Raumalla, Salossa ja Laitilassa. Avustajakeskuksen henkilökuntaan kuuluu toiminnanjohtaja, järjestösuunnittelija, viisi alueohjaajaa, palkanlaskija ja toiminnanohjaaja. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Turun seudun lihastautiyhdistys on neurologisia lihastauteja sairastavien ihmisten etujärjestö. Yhdistys on perustettu vuonna 1981 ja sen toiminta-alueena on Varsinais-Suomi, Satakunta ja Ahvenanmaa. Toiminnan tavoitteisiin kuuluu tiedon lisääminen lihastaudeista, näitä sairastavien henkilöiden sekä heidän läheistensä oikeuksien valvonta, palvelujen, kuntoutuksen ja hoidon sekä tutkimuksen kehittäminen ja vapaa-ajan toiminnan mahdollistaminen vapaaehtoistyötä kehittämällä. (Turun seudun lihastautiyhdistyksen www-sivut 2012.)

4.1 Avustajakeskuksen toiminnan sisältö

Avustajakeskuksen palvelutuotteisiin kuuluvat tuettu työsuhdepalvelu ja akuutti sijaisvälityspalvelu. Avustajakeskus välittää avustajia liikunta-, näkö- ja kehitysvammaisille sekä muistisairaille ihmisille Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Toiminnasta vastaa Turun seudun lihastautiyhdistys ry. Yhteistyökumppaneina ovat ainakin toiminta-alueen kunnat, oppilaitokset, Kansalaisareena, Assistentti-info, Lihastautiliitto ry, seurakunnat ja vammaisjärjestöt. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Avustajien tukeminen ja koulutus on tärkeää. Avustajien vertaistukiryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa. Puhelimitse opastetaan ja tavataan tarvittaessa. Työnantajapuolella (asiakkaat) vertaistapaamiset ovat kaksi kertaa vuodessa. Avustajakeskuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään yhteistyöryhmissä, joissa on edustettuina alueen vammaisjärjestöt, seurakunnat ja kuntien hallintokunnat. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Avustajakeskus järjestää vammaisavustajakursseja vuosittain noin kymmenen kertaa. Iltakurssin kesto on kaksi viikonloppupäivää ja kolme arki-iltaa, päiväkurssin kesto on neljä päivää. Kurssin tuntimäärä on noin 25 tuntia. Lisäksi järjestetään lisäkoulutusta teemoittain, kuten seksuaalisuus, epilepsia, erityislapsen avustaminen, ergonomia, avustamisen etiikka ja puhevammaisuus. Asiakkaille eli työnantajille järjestetään yhteistyössä Kynnys ry:n kanssa Pomokoulutusta, palkka.fi -koulutusta sekä täsmäkoulutusta työnantajavelvoitteista sekä työsopimuksien teosta. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Toiminnan rahoittaa Raha-automaattiyhdistys, mukana olevat kunnat, Opintotoiminnan keskusliitto ry ja oma varainhankinta. Vuoden 2010 rahoituksesta RAY vastasi 47 prosenttia, Opintotoiminnan keskusliitto kolme prosenttia, kunnat 44 prosenttia ja muut tulot olivat kuusi prosenttia. Tällä hetkellä Lounais-Suomen Avustajakeskuksen toiminnassa mukana olevia kuntia on Aura, Eura, Kaarina, Köyliö, Laitila, Lieto, Loimaa, Pöytyä, Säkylä, Masku, Mynämäki, Naantali, Rauma, Raisio, Salo, Somero, Turku, Parainen, Uusikaupunki ja Vehmaa. Toiminnasta irtisanoutuneita kuntia ei ole yhtään. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

4.2 Tuettu työsuhdepalvelu

Usein vaikeavammaisen henkilö on ryhtymässä ensimmäistä kertaa työnantajaksi saadessaan päätöksen henkilökohtaisesta avusta. Monelle työsopimusten teko, rekrytointi, verotus ynnä muut työnantajavelvoitteet ovat täysin outoja asioita, ja kaikilla ei ole halua lähteä harjoittelemaan näitä taitoja. Avustajan ja vaikeavammaisen työnantajan työsuhde pitää sisällään lukuisia erityispiirteitä ja työsuhteen sujumisesta on hyvä pitää huolta ensi askeleista lähtien. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Tuettu työsuhde -palveluun tarvitaan aina asiakkaan kotikunnan päätös palvelun hankkimisesta. Kunnan vammaispalvelun työntekijä on yhteydessä Avustajakeskukseen tehdessään päätöksen henkilökohtaisesta avustajasta. Palvelu on mahdollista hankkia joko yksittäiselle asiakkaalle tai vaikka kaikille kunnan asiakkaille heidän niin halutessaan. Avustajakeskus tarvitsee päätöksen, jossa näkyy työtuntimäärä, palkka, mahdolliset iltalauantai- ja sunnuntailisät ja työnantajan tiedot. Palvelun voi hankkia myös jo olemassa oleviin työnantaja-avustaja työsuhteisiin. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Avustajakeskuksen työntekijä ottaa yhteyden työnantajaan käynnistääkseen avustajan hakuprosessin, jollei työnantajalla ole jo valmiiksi mietittynä sopivaa avustajaa itselleen. Ensimmäisestä kontaktista alkaen asiakkaalla on Avustajakeskuksesta oma yhteyshenkilö, joka hoitaa koko palvelun niin työnantajaan, avustajaan kuin kuntaankin. Avustajan haku käynnistetään siten kuin työnantaja toivoo. Avustajakeskuksen työntekijä on tarvittaessa mukana koko prosessin ajan, ja auttaa työnantajaa hänen toiveiden mukaan esimerkiksi avustajaehdokkaiden haastatteluissa ja valinnassa. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Työnantajalla, avustajalla ja muilla työsuhteen osapuolilla on käytettävissään Avustajakeskuksen oman työntekijän tuki. Avustajakeskuksen työntekijä voidaan tavoittaa puhelimitse ja sähköpostilla arkipäivisin virka-aikaan. Muina aikoina on mahdollista jättää viesti tai soittopyyntö, ja häneen otetaan yhteyttä heti seuraavana työpäivänä. Oma työntekijä tekee kotikäynnin aina tarvittaessa. Ongelmatilanteisiin päästään tarttumaan nopeasti, ja monet ongelmat vältetään näin usein jo ennen niiden syntymistä.

Avustajakeskuksen oma työntekijä on säännöllisesti yhteydessä työsuhteen osapuoliin. Lisäksi Avustajakeskuksella on käytettävissään työnohjaaja ja lakimiesten neuvonta. Avustajakeskus kehittää palveluitaan jatkuvasti ja toivoo palautetta palveluistaan. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Avustajakeskus hoitaa palkanmaksun, kaikki tarvittavat asiat, lähettää palkkakuitit, hoitaa vakuutukset, tekee ilmoitukset verottajalle ja vakuutusyhtiöön (Turussa hoidetaan palkanmaksu keskitetysti). Kotikunta määrittelee avustajan palkan suuruuden. Nykyään se on yleensä 10,47 euroa tunnilta, mutta ei alle seitsemää euroa tunnilta. Avustaja tekee sovitut tuntimäärät ja merkitsee ne tuntiensa. Työnantaja ja avustaja hyväksyvät tuntiensa allekirjoituksella. Tuntit listat lähetetään Turkuun palkanmaksuun joka kuukauden viidenteen päivään mennessä. Palkka maksetaan joka kuukauden 15. päivä. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Avustus tapahtuu yleensä asiakkaan kotona. Sisällöltään se voi olla asiointia, hoidollisia tehtäviä tai kodinhoidollisia tehtäviä. Työnantaja määrittelee avustajan tehtävät saamansa päätöksen perusteella. Avustajan tehtävänä on tehdä niitä asioita, joita työnantaja tekisi ilman vammaansa, ei kuitenkaan sopimattomia tai lainvastaisia asioita. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

4.3 Akuutti sijaisvälitys

Avustajakeskuksen oman projektin (2007-2011) aikana tuli ilmi, että kyseisen hankkeen aikana on kehitettävä toimintatapa henkilökohtaisten avustajien nopeiden sijaisstarpeiden täyttämiseksi. Henkilökohtainen avustaja on yleensä ehdoton perusedellytys jo aivan välttämättömien päivittäisten toimintojen suorittamiselle ja avustajan äkillinen sairastuminen on iso ongelma, johon ei ole ollut toimivaa ratkaisua. Sittemmin Avustajakeskus kehitti mallin, jonka avulla sijaistarpeeseen pystytään vastaamaan heti avustajan sairastuttua äkillisesti. Kyseisessä mallissa Avustajakeskuksella on tähän palveluun tarkoitettu puhelinpäivystys, johon soittamalla saa hälytettyä akuutin sijaisavun paikalle enintään kahden tunnin viiveellä. Kaikkiin äkillisiin sijaistarpeisiin pystytään vastaamaan suunnitelmien mukaan. Asiakkailta tullut palaute on ollut erittäin positiivista. Siitä on saanut alkunsa uusi markkinoitavissa oleva tuote

nimeltään akuutti sijaisvälitys. (Henkilökohtaisen avun aluetukikeskus -projektin loppuraportti 2012.)

Akuutilla sijaisvälityspalvelulla vastataan henkilökohtaisen avustajan työnantajan nopeisiin sijaistarpeisiin vakituisen avustajan sairastuttua tai muuten jäätyä äkillisesti pois. Palvelu pilotoitiin vuoden 2010 aikana kahden kunnan alueella Varsinais-Suomessa. Pilotoinnin aikana palvelua kokeiltiin ja näiden kokemusten perusteella palvelua kehitettiin ja tuotteistettiin. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Kunta ostaa akuutin sijaisvälityspalvelun aina työnantajakohtaisesti. Avustajakeskuksella on päivystävä avustaja, joka on lähtövalmiudessa ottaakseen vastaan nopeasti ilmenneet sijaispyynnöt. Sijainen saapuu paikalle sovittuna aikana aikaisintaan kahden tunnin kuluessa soitosta. Akuutin sijaisen kanssa tehdään varallaolosta kirjallinen sopimus. Varallaolosta Avustajakeskus maksaa päivystävälle avustajalle 20 euroa vuorokaudessa. Mikäli avustaja ei noudata sopimusta, koko sijaisuuden korvaus jää maksamatta avustajalle. Akuutin sijaisen kanssa Avustajakeskus tekee päivystyksestä kirjallisen sopimuksen, mutta akuuttia sijaisuutta tehdessään hän on työsuhteessa suoraan vammaisen henkilön kanssa. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

Esimerkki akuutista sijaisvälityksestä:

Vaikeavammaisen Viljami on mukana akuutissa sijaisvälityspalvelussa. Palvelupaketti maksaa kunnalle 500 euroa vuodessa. Viljamilla on päätös kunnalta, joka sisältää henkilökohtaista apua kahdeksan tuntia vuorokaudessa. Avustajan palkka on yhdeksän ja puoli euroa tunnissa. Helmikuussa avustaja on sairaana kolme vuorokautta. Viljami saa tuona aikana avustajan akuutin palvelun kautta. Syyskuussa avustaja on jälleen äkillisesti sairas ja Viljami saa toistamiseen avustajan Avustajakeskuksen kautta. Tällä kertaa avustaja on poissa viikon. Akuutti avustaja työskentelee enintään kolme vuorokautta, jonka jälkeen toinen Avustajakeskuksen kautta välitetty avustaja jatkaa kaksi vuorokautta.

Mikäli Viljami olisi hankkinut palvelun yksityiseltä palveluntuottajalta, olisi hinta kunnalle ollut 1600 euroa (8 vrk x 25 e/h). Nyt hinnaksi tuli 500 euroa vuosimaksua

sekä 760 euron palkat, jotka yhteenlaskettuina tekevät 1260 euroa. (Rissanen henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.)

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA KOHDERYHMÄT

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää Avustajakeskuksen akuutin sijaisvälityspalvelun toimivuutta sekä palvelun kehittämistarpeita. Toimivuutta selvitettiin kysymällä vaikeavammaisilta työnantajilta heidän kokemuksiaan kyselylomakkeilla ja haastatteleamalla sosiaalitoimien vammaispalvelun sosiaalityöntekijöitä.

Tutkimuksen ensimmäisenä kohderyhmänä oli 16 vaikeavammaista työnantajaa, jotka asuvat Lounais-Suomessa. Kyseisillä henkilöillä on vakituinen henkilökohtainen avustaja ja he käyttävät myös akuuttia sijaisvälitystä. Kohderyhmän henkilöt valittiin Avustajakeskuksen taholta edellä mainituin perustein. Kyselytutkimuksen tavoitteena oli saada vastausprosentiksi 100. Avustajakeskuksen työntekijät merkitsivät kyselylomakkeet numeroin 1-16. Avustajakeskuksella oli tiedossa numeroiden takana olevat nimet ja me saimme vastaamattomien henkilöiden puhelinnumerot. Katoprocentiksi tavoiteltiin nollaa. Avustajakeskukselta saamamme tiedon mukaan, kyseiset asiakkaat olivat jo asiakkuuden alusta alkaen lupautuneet mahdollisiin tutkimuksiin, jotka parantavat heidän palvelujaan. Tästä johtuen meidän ei tarvinnut hankkia erillisiä kirjallisia lupia opinnäytetyötä varten.

Tutkimuksen toisena kohderyhmänä olivat viiden kunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijät Lounais-Suomessa. Ainoastaan nämä viisi kuntaa Lounais-Suomessa myönsivät akuuttia sijaisvälityspalvelua tutkimuksen tekohetkellä vaikeavammaisille asiakkailleen. Sosiaalityöntekijöille suunnattu haastattelun tueksi tehty lomake sisälsi pääasiassa avoimia kysymyksiä, koska luotimme sosiaalityöntekijöiden ammattitaitoon. Avoimet kysymykset antoivat vastaajille vapauden vastata omalla tavallaan.

6 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Vaikeavammaisille työnantajille lähetettiin 16 kyselylomaketta. Näistä palautui kahdeksan kappaletta. Palautuneiden lomakkeiden vähyydestä johtuen haastateltiin kahta vaikeavammaista henkilöä syvällisemmän näkökulman saamiseksi. Päädyimme lopulta siihen, että haastatteleme kahta vaikeavammaista, jotka ovat ensimmäisinä palauttaneet kyselylomakkeen.

Tutkimuksen alussa tavoitteena oli saada haastateltua viiden kunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijää. Haastattelu pystyttiin suorittamaan vain neljälle sosiaalityöntekijälle, koska viidettä sosiaalityöntekijää ei tavoitettu sähköpostitse eikä puhelimitse. Syynä lienevät sosiaalityöntekijöiden työkiireet.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten vaikeavammaiset työnantajat ovat kokeneet akuutin sijaisvälityspalvelun?
2. Mitä kokemuksia kuntien sosiaalitoimien vammaispalvelun sosiaalityöntekijöillä on akuutista sijaisvälityspalvelusta/ Lounais-Suomen Avustajakeskuksesta?

6.1 Kvantitatiivisen aineiston keruutapoja

Aineiston keruutapoja kyselyssä on esimerkiksi posti- ja verkkokysely sekä kontrolloitu kysely. Lomake lähetetään tutkittaville. He täyttävät sen itse ja postittavat sen takaisin tutkijalle. Lomakkeen mukana lähetetään palautuskuori, jonka postimaksu on hoidettu. Tästä yleensä mainitaan lähetekirjeessä. Kontrolloituja kyselyjä on kahdenlaisia. Informoidussa kyselyssä tutkija jakaa tiedon henkilökohtaisesti. Kun tutkija jakaa henkilökohtaisesti lomakkeet tutkittaville, niin hänellä on mahdollisuus lisäinformaation antoon. Toisessa tyypissä (henkilökohtaisesti tarkistetussa kyselyssä) tutkija on lähettänyt lomakkeet postitse, mutta noutaa ne itse ilmoitetun ajan kuluessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 191-192.)

Kysely vaikuttaa selkeältä toteuttaa. Ensiksi täytyy suunnitella hyvä kyselylomake. Kyselyinkin voi saada epäonnistumaan, jos lomakkeesta tulee huono. Kyselylomake ei saa olla liian pitkä eli ei saa olla liian aikaa vievä täyttäjälleen. Tässä tutkimuksessa käytettiin kyselylomaketta vaikeavammaisten työnantajien kohdalla, koska tavoitteena oli saada tutkimustieto koko kohderyhmältä.

Avustajakeskus kustansi kyselylomakkeiden kopioinnin ja kirjekuoret sekä postimaksut. Kirjekuori sisälsi kyselylomakkeen (Liite 3) sekä saatekirjeen (Liite 1), josta kävi ilmi yhteistyötaho ja tutkimuksen tarkoitus. Avustajakeskukseen on pidetty tiiviisti yhteyttä koko opinnäytetyön teon aikana käynnein, puheluihin ja sähköpostein. Vaikeavammaisille työnantajille osoitettu kyselylomake käytiin yhdessä läpi kuntoutuksen ohjaaja -opiskelijoiden ja ryhmämme opettajan kanssa ja muokattiin selkeämpään muotoon.

Vaikeavammaisille tarkoitettu kyselylomake sisälsi pääasiassa monivalintakysymyksiä, mutta myös muutaman avoimen kysymyksen. Monivalintakysymyksiin vastaaminen oli helpompaa ja vastaukset olivat jälkikäteen helpompi käsitellä ja analysoida. Haluttiin tehdä mahdollisimman selkeä ja yksiselitteinen lomake kohderyhmä huomioon ottaen, koska tiedossa ei ollut vastaajien vammaisuuden luonne. Kyselylomakkeessa on neljä sivua ja fonttikokona oli 14. Saatekirjeen selkeyden takaamiseksi myös siinä oli fonttikokona 14.

Tutkimuksen luotettavuus huononee, mikäli aineistonkeruu vie liikaa aikaa vastaajalta. Luotettavuutta lisää se, että tutkija on itse paikalla ja hän voi tarkentaa kysymyksiä, mikäli kaikki eivät ymmärrä kysymyksiä oikein. Tutkija voi samanaikaisesti tarkkailla vastaajien reaktioita ja tehdä havaintoja itse kyselytilanteesta. (Aaltola & Valli 2007, 107.)

Kyselymenetelmä on tehokas, koska se säästää tutkijan aikaa ja vaivannäköä. Kyselylomake voidaan lähettää vaikkapa tuhannelle työttömälle tai samalle määrälle työntekijöitä. Jos lomake on suunniteltu huolellisesti, aineisto voidaan käsitellä nopeasti tallennettuun muotoon ja analysoida se tietokoneen avulla. Myös aikataulu ja kustannukset ovat tarkasti arvioitavissa (kustannukset suhteellisen alhaisia). Aineiston ana-

lyysitapoja ei ole tarpeen kehitellä, sillä tällä tavalla kerättävän tiedon käsittelyyn on kehitetty tilastolliset analyysi- ja raportointimuodot. (Hirsjärvi ym. 2008, 190.)

Kyselyn yhtenä suurimpana haittana pidetään katoa. Kadon määrä on riippuvainen tutkimusjoukosta ja tutkimuksen aihepiiristä. Valikoimattomalle ja suurelle yleisölle lähetetty kysely ei yleensä tuota tulokseksi kovin korkeaa vastausprosenttia. Parhaimmillaan vastausprosentti on noin 30-40 prosenttia. Jos tutkittavat kokevat aiheen tärkeäksi, voi vastausprosentti muodostua hyvinkin korkeaksi. Kyselyn haittana nähdään lisäksi se, että vastaajien rehellisyyttä kysymysten suhteen ei voida tarkistaa. Ei ole myöskään selvää kuinka onnistuneena vastaajat pitävät kysymysten sisältöjä ja väärinymmärrykset ovat mahdollisia. Tutkijalla ei myöskään ole tietoa siitä, kuinka perehtyneitä tutkittavat ovat kyselyn aihealueesta. Kyselylomakkeen laatiminen vie aikaa ja edellyttää tietoa ja taitoa kyselylomakkeen suunnittelijalta. (Hirsjärvi ym. 2008, 191.)

Kysely on muodoltaan jäykkä ja muodollinen. Se etenee tietyn kaavan mukaan. Kysely ei anna vastaajalleen erivapauksia vastaamiseen. Tutkija on etäällä tutkittavastaan eli tutkimuksen kohde ei tule tutkijalle tutuksi henkilönä. Vastaaja saa pitää kasvonsa piilossa. Paitsi silloin jos tutkija menee kyselylomakkeen kanssa tutkittavan kotiin ja tapaa hänet henkilökohtaisesti ja he täyttävät lomakkeen yhdessä.

Henkilökohtaista apua käyttävien henkilöiden kokemuksia kerättiin tähän opinnäytetyöhön kyselytutkimuksen avulla. Jos tutkittava ei pysty esimerkiksi fyysisen vamman vuoksi täyttämään kyselylomaketta, voi olla välttämätöntä, että avustaja tai joku lähi-ihminen täyttää kyselylomakkeen yhdessä tutkittavan kanssa. Avustaja ei saa kuitenkaan johdatella eikä vaikuttaa vastauksiin.

6.2 Kvalitatiivisen tutkimuksen keruutavat

Sosiaalityöntekijöille ja vaikeavammaisille työnantajille kohdistuvan laadullisen tutkimuksen keruutavaksi valittiin teemahaastattelu. Teemahaastattelu on ollut suomalaisissa tutkimuksissa hyvin yleinen. Yksi syy tähän voi olla se, että teemahaastattelu on muodoltaan niin avoin, että vastaaja pääsee puhumaan mahdollisimman luovasti.

Teemat muodostavat tietyn raamin, jonka avulla litteroitua aineistoa voi jäsenellä. (Eskola & Suoranta 2005, 87.) Haastattelussa saa kuitenkin toimia vapaammin kuin kyselyssä. Jos mieleen juolahtaa joku olennainen asia mitä sivutaan haastattelussa, niin mikä estää tekemästä tarkentavan lisäkysymyksen.

Haastatteluteemoina sosiaalityöntekijöille olivat akuutti sijaisvälityspalvelu, asiakkuus ja Avustajakeskus. Sosiaalityöntekijöiden haastattelujen pohjaksi teimme haastattelukysymysrunгон (Liite 4). Tämä lomake käytiin yhdessä läpi ryhmämme kuntoutuksen ohjaaja -opiskelijoiden ja ohjaavan opettajamme kanssa. Keskustelimme lomakkeesta ja muokkasimme sitä parempaan muotoon.

Kahdelle vaikeavammaiselle työnantajalle tehdyt haastattelukysymykset (Liite 5) pohdittiin yhdessä Avustajakeskuksen yhteyshenkilön kanssa. Haastatteluteemoina vaikeavammaisille työnantajille olivat työnantajan henkilökohtainen tunne, avustaja ja Avustajakeskus.

Tutkimuksen aineisto kerättiin vuonna 2012 kesäkuun, heinäkuun ja elokuun aikana. Kaikki haastattelut nauhoitettiin tutkimukseen osallistuvien suullisella luvalla. Kaikkien haastattelujen pituudet vaihtelivat puolesta tunnista kahteen tuntiin. Jokainen haastattelu tallennettiin Olympus -merkkisellä digitaalisella sanelimella.

Avustajakeskuksen yhteyshenkilön avulla selvitettiin kuntien nimet, jotka ovat ostaneet akuutin sijaisvälityspalvelupaketin ja samalla kyseisten kuntien vammaispuolelun sosiaalityöntekijöiden nimet. Sosiaalityöntekijöille lähetettiin saatekirje (Liite 2) ja haastatteluun liittyvät kysymykset (Liite 4) sähköpostitse hyvissä ajoin ennen tapaamista. Sosiaalityöntekijät olivat hyvin perehtyneet kysymyksiin omissa työyhteisöissään. Puhelimitse ja sähköpostein sovittiin yksilölliset haastatteluajat. Sosiaalityöntekijöiden haastattelut tehtiin kuntien sosiaalitoimistoissa yksilöhaastatteluina virka-aikana.

Avustajakeskuksen yhteyshenkilö tiedusteli puhelimitse kahdelta vaikeavammaiselta työnantajalta, ovatko he halukkaita haastatteluun. Samalla hän kysyi luvan heidän puhelinnumeroidensa antamisesta tutkijoille. Parin päivän kuluttua tutkijat ottivat yhteyttä heihin puhelimitse, jotta voitaisiin sopia yksityiskohdat tarkemmin. Vaikea-

vammaisilta selvitettiin etukäteen sopiva tapaamispaikka. Vaikeavammaisten toiveesta haastattelut toteutettiin heidän kodeissaan. Kaikki haastattelut toteutettiin virka-aikaan haastateltavien toiveesta. Haastatteluissa painotettiin luottamuksellisuutta.

Tässä tutkimuksessa todettiin, että haastattelun hyvä puoli on se, että se on tavallaan vapaata keskustelua, mutta keskustelun kulku on tutkijan hallussa. Haastattelu on vuoropuhelua, jossa tavanomaiset kommunikaatioon kohdistuvat yksityiskohdat antavat oman leimansa varsinaisessa tilanteessa. Tyypillistä haastattelutilanteelle on, että tilanne on ennakkoon mietitty ja haastattelu on tutkijan alulle panema. (Eskola & Suoranta 2005, 85.)

Tutkimuksemme teemahaastatteluissa kaikkein tärkeintä oli se, että haastattelut kulivat tiettyjen teemojen varassa. Haastatteluissa tuli tutkittavien ääni kuulluksi. Teemahaastatteluissa korostuivat tutkittavien omat tulkinnat ja heidän asioille antamat merkitykset. Lisäksi oli tärkeää, että asioiden merkitykset syntyivät vuorovaikutustilanteessa. Näin on mahdollista tutkia myös vaikeita tai arkaluontoisia aiheita. Haastatteluissa oli mahdollisuus mennä pintaa syvemmälle. Tutkija pystyi esittämään lisäkysymyksiä ja pyytämään mielipiteiden perusteluja. Tutkittava oli haastattelutilanteessa aktiivinen toimija. Haastatteluista tulee yleensä kustannuksia. Eri materiaaleja on hankittava. Lisäksi täytyy varautua puhelin-, matka- ja postituskuluihin. Joskus voi tulla myös asumiskustannuksia. Haastatteluaineiston litterointi on työlästä. Haastattelun kulkuun kuuluu aina haastateltavien poiminta, haastatteluista sopiminen ja varsinaisen haastattelun toteutus. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 35, 48.)

6.3 Eettiset näkökohdat tutkimuksessa

Opinnäytetyössämme toimittiin hyvän tieteellisen käytännön mukaan, laadukkaasti, rehellisesti ja luotettavasti. Tutkimuksessa keskeistä on reliaabelius ja validius. Reliaabelius tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että kun tutkitaan samaa ihmistä, saadaan kahdella eri tutkimuskerralla täysin samanlainen tulos. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän soveltuvuutta mitata juuri sitä asiaa, mitä on ajateltukin mitata. (Hirsjärvi ym. 2008, 226.)

Kun ollaan tekemisissä vaikeavammaisten henkilöiden kanssa, pitää muistaa olla hienovarainen ja esittää asiat selkeästi sekä kunnioittaa tutkittavan itsemääräämisoikeutta. Kaikki kyselylomakkeet ja mahdollinen muu materiaali oli vain tutkijoiden käytettävissä. Kyselyt tehtiin siten, että asiakkaita ei pysty tunnistamaan missään vaiheessa.

Tutkimuksen edetessä on huomioitava tutkittavien anonymiteetti. Tutkimusaineistosta on erityisesti huomioitava alkuperäiset haastatteluäänitteet, jotta ne eivät joudu ulkopuolisten käsiin. (Vilka 2005, 35.) Tutkimusta tehdessä on aina tärkeää kohdata ihminen tämän tasolla arvokkaana inhimillisenä olentona. Kunnioittaminen ja kuunteleminen ovat eettisesti merkittäviä asioita. Tutkittavien taustatietoja ei tiedusteltu perusteellisesti, koska haluttiin varmistaa tutkittavien anonymiteetin säilyminen aineiston ollessa näinkin suppea. Opinnäytetyön valmistuttua kyselylomakkeet ja haastatteluiden äänitteet tuhoetaan.

7 AINEISTON ANALYYSI

Kun tutkimuksen aineisto on saatu kokoon, aloitetaan aineiston analyysi. Analyysitapoja on kahdenlaisia, selittämiseen pyrkivä ja ymmärtämiseen pyrkivä lähestymistapa. Vaikeavammaisille osoitetussa kyselyssä käytettiin analyysitapana tilastollista analyysia eli selittämiseen pyrkivää lähestymistapaa. Sosiaalityöntekijöiden ja vaikeavammaisten työnantajien haastattelut analysoitiin laadullisesti, joissa tavoiteltiin ymmärtämiseen pyrkivää lähestymistapaa. Yleensä voidaan samassa tutkimuksessa ja sen tulosten analysoinnissa käyttää sekä kvalitatiivista ja kvantitatiivista analyysimenetelmää. (Hirsjärvi ym. 2008, 218-219).

Kaikissa laadullisissa tutkimuksissa voidaan käyttää sisällönanalyysiä. Monet erinimiset laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät pohjautuvat yleensä sisällönanalyysiin, mikäli sisällönanalyysillä ajatellaan esimerkiksi nähtyjen tai kuultujen sisältöjen analyysia väljänä teoreettisena kehyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Laadullisen aineistolähtöisen tutkimuksen perusprosessina voidaan pitää sisällönanalyysi-

sin prosessia. Sisällönanalyysin avulla tarkastellaan eri asioiden ja tapahtumien merkityksiä, yhteyksiä ja seurauksia. Sisällönanalyysi on otettu jo 1950 -luvulla käyttöön sosiaalitieteissä. Pietilä (1973), Burns ja Grove (1997) toteavat, että sisällönanalyysi tarkoittaa kerätyn tutkimusaineiston tiivistämistä siten, että tutkimuksen ilmiötä pystytään kuvailemaan yleistävästi ja mahdollisimman ytimekkäästi. (Janhonen & Nikkonen 2003, 21-23.)

Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on tiedollisen arvon lisääminen, koska hajallaan olevasta aineistosta yritetään saada selkeää informaatiota. Analyysillä saadaan aineistoon selkeyttä, jotta päädyttäisiin luotettavaan johtopäätöksiin tutkimuksen kohteena olevasta tapahtumasta. Aluksi aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Aineistolähtöisen analyysin päävaiheita ovat: yleiskuvan hahmottaminen aineistosta, pelkistäminen, ryhmittely ja abstrahointi. Aineistoa tutkitaan avoimin kysymyksen selvittäen, mitä kyseinen aineisto kertoo tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Analyysissä yritetään tunnistaa tutkittavaa ilmiötä kuvaavia tekstin osia. Alkuperäiset ilmaukset ovat perusteena pelkistämislle eli koodaukselle. (Kylmä & Juvakka 2007, 116-117.) Krippendorffin (1980), Deyn (1993) ja Cavanaghin (1997) mukaan aineisto kuuluu ryhmitellä pelkistämisen jälkeen. Ryhmittelyssä haetaan erilaisuuksia ja yhtäläisyyksiä pelkistetyistä ilmauksista. Samankaltaiset ilmaisut voidaan yhdistää samaan luokkaan. Ryhmittelystä voidaan käyttää nimitystä klusterointi. Abstrahointivaiheessa nivotaan yhteen samansisältöisiä luokkia, jolloin muodostuu yläluokkia. Milesin ja Hubermannin (1994) mukaan abstrahointi tarkoittaa teoreettisten käsitteiden laatimista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Tuloksia raportoitaessa voidaan käyttää lainauksia haastatteluaineistosta, joilla perustellaan tehdyt analyttiset päätelmät. Pelkistämisen, ryhmittelyn ja abstrahoinnin avulla muodostettu synteesi antaa vastauksen tutkimuksen tarkoitukseen. Aineistolähtöinen analyysi perustuu induktiiviseen sisällönanalyysiin eli yhden haastattelun kuvauksesta edetään yleiseen kuvaukseen. Tämän analyysin avulla kuvataan tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä muodossa. (Janhonen & Nikkonen 2003, 28-29; Kylmä & Juvakka 2007, 113-119.)

7.1 Haastatteluaineistojen käsittely

Sosiaalityöntekijöille ja vaikeavammaisille työnantajille tehdyt haastatteluiden äänitykset kuunneltiin ja litteroitiin eli aukikirjoitettiin mahdollisimman pian ja tarkasti tehtyjen haastatteluiden jälkeen. Haastattelujen aikana ei ilmennyt suurempia tunnekuohuja. Litteroidut aineistot luettiin läpi useasti kokonaisuuden hahmottamiseksi. Alkuperäiset teksti-ilmaukset alleviivattiin värikynällä ja etsittiin tekstistä samankaltaisuuksia. Samankaltaisuudet ryhmiteltiin, pelkistettiin ja teksti listattiin Wordiin. Pelkistetyt ilmaukset yhdistettiin ja niistä muodostettiin alaluokat. Yhdistimme alaluokat ja seuraavaksi muodostimme yläluokat. Sitten yläluokat yhdistettiin ja muodostimme yhden kokoavan käsitteen (Liitteet 6-7).

7.2 Kyselylomakkeiden käsittely

Kyselylomakkeet pyydettiin palauttamaan postitse suoraan tutkijan kotiosoitteeseen, jotta tiedot eivät kulkeudu Avustajakeskukseen. Vastausaikaa oli vaikeavammaisilla työnantajilla kaksi viikkoa.

Kyselylomakkeessa olleet vastaukset käytiin huolella läpi ja siirrettiin ne Wordiin. Vastaukset läpikäytiin manuaalisesti yksitellen. Aineiston niukkuudesta johtuen tilastotieteellisiä menetelmiä ei käytetty esimerkiksi Tixel -grafiikan havainnollistavia kuvioita. Vastauksista tehtiin sanalliset yhteenvedot. Teorian ohessa käytettiin suoria lainauksia tutkittavien vastauksista.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselytutkimus käsiteltiin kvantitatiivisella menetelmällä ja haastattelututkimukset käsiteltiin kvalitatiivisella menetelmällä. Määrällistä ja laadullista tutkimusmetodia on käytetty melko paljon yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa. Molempia menetelmiä on mahdollista käyttää yhdessä ja samassa tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2008, 135-157.)

8.1 Työnantajille suunnatun kyselylomakkeen yhteenveto

Työnantajien taustatiedot: Iältään työnantajat ovat 18-69 -vuotiaita. Kyselyyn vastasi kaikkiaan kahdeksan työnantajaa. Sukupuoleltaan neljä naista ja neljä miestä, joista yksi asuu vanhempien luona ja seitsemän omissa asunnoissaan (neljä yksin ja kolme puolison tai perheen kanssa).

Akuuttiin sijaisvälitykseen liittyvät seikat: Kuudella työnantajalla akuutin sijaisvälityksen hakeminen kunnalta onnistui ilman vaikeuksia ja kahdella oli vaikeuksia saada tätä palvelua.

”Ei ole sijaisia”

”Kunta säästää, maksaa liikaa, ei aikaisempaa kokemusta ko. palvelusta.”

Kysyttäessä järjestelmää ennen akuuttia sijaisvälityspalvelua kolmella työnantajalla oli henkilökohtaisen avustajan palvelu, neljällä omainen tai muu läheinen, kahdella kotipalvelu ja yksi oli hankkinut itse sijaisen.

Seitsemän työnantajan mielestä nykyinen akuutisijaisvälityspalvelu on toimivampi kuin entinen järjestelmä. Yksi työnantaja ei osannut sanoa mielipidettään. Viisi sai tiedon akuutista sijaisvälityksestä kunnan sosiaalityöntekijältä ja neljä Avustajakeskukselta, yksi työnantaja oli vastannut molempiin kohtiin. Seitsemän on saanut riittävästi tietoa akuutista palvelusta ja yksi ei ollut saanut riittävästi tietoa.

”Kaipaisin tietoa siitä, kuinka monta kertaa apua saa per tapaus/kuukausi/puoli vuotta.”

Kolmen mielestä akuutti sijaisvälityspalvelu on toiminut hyvin, kolmen mielestä jokseenkin hyvin, yksi työnantajista ei ollut samaa eikä eri mieltä ja yksi oli jokseenkin eri mieltä.

Kahden mielestä akuutissa sijaisvälityksessä ei ole parantamista, yksi ei osannut sanoa ja viiden mielestä olisi parantamista.

”Lisää sijaisia.”

”Puhelimeen vastaaminen, jos kerran se ei ole varattu, avustajan sopivuus.”

”Suurin osa aivan mahtavia tyyppejä, mutta muutama kädetön toimimaan monivammaisen kanssa, ehkä kokemuksen puute tai arkuus.”

”Avustajaa valitessa pitäisi ottaa huomioon avustajan oma liikunta- ja toimintakyky (lihavuus, ikä).”

Positiivisina kokemuksina voidaan mainita, että neljälle oli avustajan sijainen tullut nopeasti, yhdelle oli tullut sama sijainen, neljän mielestä akuutti palvelu on toiminut joustavasti kokonaisuutena, yhden mielestä avustajat olivat pääosin tosi hyviä, usein myös tuttuja, jotka tietävät miten toimia, yhdellä ei ollut kokemusta palvelusta ja yhden lomakkeessa oli kohta tyhjä. Muutama oli vastannut tässä useampaan kohtaan.

Avustajaan liittyvät asiat: Kysyttäessä avustajien selviytymistä työssään yhden mielestä avustaja selviytyi hyvin, neljän mielestä jokseenkin hyvin. Yksi ei ollut samaa eikä eri mieltä, kaksi oli jokseenkin eri mieltä ja yhdellä ei ollut kokemusta.

”Jotkut toimivat sataprosenttisesti, kahden henkilön kemiat eivät toimineet.”

Avustajien taidoista kysyttäessä viiden mielestä avustajan tulisi olla hyvä kuuntelija, neljän mielestä hyvä keskustelija ja kuuden mielestä työhön reippaasti tarttuva.

”Hyvä kyselijä.”

”Avustajalla pitäisi olla myös voimia.”

”Ei saa arastella, vaikka vastassa monivammaisen asiakas, eikä yllättävissä tilanteissa mennä sormi suuhun.”

Avustajakeskukseen liittyvät seikat: Asiakaspalvelun laatua tiedusteltaessa neljän mielestä palvelu oli oikein hyvää, kahden mielestä hyvää ja kahden mielestä kohta-

laista. Päivystysajat neljän mielestä ovat sopivat, yksi ei ollut tarvinnut palvelua ja kolmen mielestä eivät olleet sopivia.

”Myös viikonloppu ja perjantai olisi hyvä olla joku päivystysaika.”

”Avun saanti olisi hyvä ympäri vuorokauden.”

”Ajat ovat sopivat, mutta puhelimeen ei aina vastata, vaikka se ei ole varattu.”

Kaksi työnantajaa vastasi itse kysymyksiin, viisi työnantajaa vastasi henkilökohtaisen avustajan tuella ja yksi vastasi ulkopuolisen avustajan tuella.

Viimeiseksi sai kertoa vapaasti kokemuksista henkilökohtaiseen apuun liittyen.

”Mistä saataisiin lisää avustajia alalle.”

”Hienoa palvelua, kiitos!”

”Kerran avustajaa tarvitessa kävi ilmi, että oma kunta ei ollut uusinnut sopimusta, joten hoidin sen sitten itse. Kaksi avustajaa moitti asiakasta keskukselle hankalaksi ja keskus meni heidän puolelle selvittämättä asiaa ja meidän oli vähän aikaa vaikeaa saada heiltä avustajaa, vaikka mielestämme kyse oli avustajien ammattitaidottomuudesta sairaan ihmisen hoidossa. Ehdotan avustajille koulutusta vuorovaikutustaidoissa.”

”Ei osata sanoa, kaikki mennyt hyvin!”

”Palvelu on kullan arvoista ja mahdollistaa esim. muiden perheenjäsenten normaalin työssä käymisen. Kuntien pitäisi lisätä palvelun käyttöä, koska helpottaa valtavasti asiakkaiden elämää.”

8.2 Työnantajille tehty haastattelu

Taustatiedot työnantajista: Palautuneiden kyselylomakkeiden niukkuudesta johtuen päädyimme pitkän harkinnan tuloksena haastattelemaan vielä kahta kyselyyn vastannutta vaikeavammaista työnantajaa, joilla on käytössä akuutti sijaisvälityspalvelu. Näillä työnantajilla on noin puolitoista vuotta kokemusta kyseisestä palvelusta. Henkilökohtaisen avun päätös toisella on 30 tuntia viikossa ja toisella 36 tuntia viikossa.

Viikonloppuisin heillä kävi apuna kotipalvelu ja omaiset. Haastattelutilanteessa toisella työnantajalla oli avustaja mukanaan ja toisen avustaja teki työtehtäviään toisaalla huoneistossa.

Työnantajan henkilökohtaiseen tunteeseen liittyvät asiat: Työnantajille oli erityäin merkityksellistä akuutin sijaisvälityspalvelun saamisen mahdollisuus kysyttäessä palvelun merkitystä turvallisuuden tunteelle.

”Sillä on tosi paljon merkitystä. Koska se on niin kuin akuutti, kun vakinainen työntekijä sairastuu. Ja se tulee äkillisesti, että saa jonkun sitten. Sillä on todella paljon merkitystä.”

”Paljon. Paljon. Jos oma avustaja on sairastunu tai ei tule. Et mä saan sen akuutin parin tunnin sisäl. Se on tärkeää. Mä olen mont kerta joutunut soittamaan.”

Kysyttäessä akuutin palvelun saamisen varmuudesta tarvittaessa, molemmat ovat varmoja palvelun saannista.

”Ei tarvitse itse huolehtia, kun sieltä Avustajakeskuksesta huolehditaan. Et kun soittaa siihen numeroon, he rupeaa siellä työstämään sitä. Sinne on tietty kellon aika, kun sinne soitetaan.”

Kysyttäessä miltä akuutin sijaisen käyttö tuntuu, toinen on tottunut palveluun ja toisella vähän jännittää ensi alkuun.

”Olen niin tottunut siihen. Pääasia että sieltä joku tulee.”

”Kyl mua tietysti hiukan jännittää, kuis se lähtee menemään.”

Avustajaan liittyvää palautetta: Akuuttien sijaisten ammattitaidosta kysyttäessä, osa avustajista oli oma-aloitteisia ja ammattitaitoisia, mutta osa oli taas aloitekyvyttömiä. Molemmat työnantajat perehdyttivät avustajansa työnteon lomassa.

”Toiset ovat ammattitaitoisia, kun ovat alalla olleet. Mut toiset ei ol. Mä olen niitten kans hyvin pärjänny, kun mä sanon mitä pitää tehdä.”

”Ne ei aina välttämättä tiedä, minkälainen se asiakas on, sen avun tarve.”

”Niin ku, ainakin mun kohdalla, voi multa kysyä niin paljon kuin sielu sietää. Ja mielummin niin ku et kysytään. Mä pyrin neuvomaan, mut välttämättä ei aina muista kaikkea.”

”Kun lähetetään ihmisten kotiin, se on ihan totista työskentelyä. Se on erilaista työkennellä kotona kuin tuolla laitoksessa.”

”Mä juttelen mitä kaikkea täsä pitää tehdä. Kaik se, ruokka laitettava ja mitä tehtäviä. Mä selostan kaikki ens alkku. Jutellaan täsä tunnin verran. Tehdään alkuselvitys.”

”Aika monen kohdalla vaihe vaiheelta. Jos mä pistän vaikka koko päivän litanian yht äkkiä, niin ihmiset on ihan pihal.”

”Kyl ihmisiä on niin erilaisia. Toisil pääs hoksaa heti et kui.”

Avustajakeskukseen liittyvää palautetta: Molemmat työnantajat olivat tyytyväisiä Avustajakeskuksen palveluun. Toisen työnantajan mielestä vertaistuen kehittäminen olisi tärkeää. Hän toivoi yhteisiä tapaamisia muiden samassa tilanteessa olevien työnantajien kanssa.

”Vaihtaa niitä kokemuksia, kuulumisia, muutenkin tulla tuntemaan muita työnantajia. Ei sen tartte olla niin kauhean virallista. Toisenlaista tapaamista, ajatuksia työnantajuuudesta, tunteita liittyen työnantajuuteen. Sekä hyviä että huonoja.”

”Olen hyvin tyytyväinen. Mul on ainakin toiminut niin hyvin.”

8.3 Sosiaalityöntekijöille tehty haastattelu

Taustatiedot sosiaalityöntekijöistä: Neljän kunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijää haastateltiin. Tavoitteena oli haastatella viisi sosiaalityöntekijää, mutta yksi kunta jäi pois ponnekkaista yrityksistä huolimatta.

Akuuttiin sijaisvälityspalveluun liittyviä tuloksia: Kysyttäessä, milloin kunnat olivat alkaneet ostaa akuuttia sijaisvälityspalvelua, kolme kuntaa on lähtenyt mukaan vuonna 2011 ja yksi kunta vuonna 2012. Asiakkaita kunnilla on tämän palvelun piirissä tällä hetkellä yhdestä kuuteen.

Kaikki sosiaalityöntekijät vastasivat saaneensa tiedon akuutin sijaisvälityspalvelun mahdollisuudesta Avustajakeskukselta, kun kysyttiin mistä sosiaalitoimistot saivat informaation tästä palvelusta.

Kahden sosiaalityöntekijän mielestä palvelu saisi olla edullisempaa ja kahden mielestä palvelun hinta on sopiva, kun kysyttiin sijaisvälityspalvelun hinnoittelusta.

Kysyttäessä asiakkaan aiemmasta palvelusta ennen akuuttia sijaisvälitystä avustajan sairastuessa kolme vastasi, että kotihoito ja yksi vastasi, että sukulaiset tai joku muu avustaja.

”Yritetty et joku avustajist joustais tai sit sukulainen tai mies tai ihan tämmösi, sit he on soittanu kaikki avustajat läpi voiko joku tulla.”

Vastauksessa kysymykseen, miksi oli vaihdettu aikaisemmasta palvelusta akuuttiin sijaisvälitykseen, tuli esille, että sijainen saadaan välityspalvelusta nopeasti ja akuuttia palvelua pidetään selkeänä vaihtoehtona.

”No katsottu, että tämä on paras tapa järjestää. Ja hyvä tapa järjestää. Että saadaan heti sijainen siihen, vakituisen avustajan tilalle.”

”Aikaisempi palvelu ei oo toiminu, aina ei oo saatu sijaista.”

Akuutin palvelun käytön lisääntymisestä kysyttäessä voidaan sanoa, että kaikkien mielestä sen käyttö tulee lisääntymään.

”Todennäköisesti lisääntyy, koska henkilökohtaisen avun tarve lisääntyy ja sitä kautta sitä nää sijaisjärjestelytkin tulee lisääntymään.”

”Lisääntyy ehottomasti, jatkuvasti tulee henkilökohtaisen avun piiriin asiakkaita ja asiakkaat ovat entistä huonompikuntoisia kotonaan.”

”Tosi hyvä juttu, aivan loistava.”

”Jos meil ois varaa niin kyl kaikil mein asiakkail (kenellä oikeus henkilökohtaiseen apuun) olis akuutti sijaisvälityspalvelu.”

Asiakkaaseen liittyvää palautetta: Kysyttäessä akuutin palvelun myöntämiskriteereistä, merkittävimiksi seikoiksi nousivat asiakkaan avun tarpeen välttämättömyys, avustuksen isot tuntimäärät ja päivittäinen avun tarve.

”Jos on isot tuntimäärät asiakkaalla tai on sellanen haavoittuva tilanne, että ei pärjää ilman avustajaa, että jonku on käytävä päivittäin siellä ja päivittäin toistuvaa avuntarvetta, omaiset ei ehdi tai ei oo muit tuttavvia ketkä vois käydä auttamas hätätilantees sit et ei voi turvautua kehenkään ulkopuoliseen.”

”Se on sitten se kriteeri, et ei pärjää ilman sitä avustajaa.”

Avustajakeskukseen liittyvää asiaa: Kaksi kuntaa on ollut jo useita vuosia mukana, yksi kunta on ollut kaksi vuotta ja yksi tämän vuoden alusta Avustajakeskuksen toiminnassa mukana.

Kaikkien sosiaalityöntekijöiden mielestä Avustajakeskuksen palvelut olivat helpottaneet päivittäistä työskentelyä henkilökohtaiseen apuun liittyen.

”Erittäin paljon. Ei olis selvitty ilman tätä. Et he hoitaa tän palkan maksun, se ensinnäkin niin ku vähentää hirveesti sotkuja, siihen palkan maksuun liittyen. Kun sen tekee sellainen ammattilainen ja muutenkin kun siinä on se tuettu työnantajuus, mitä me lähes kaikille asiakkaille ostetaan, niin he saa sen riittävän tuen siihen työnantajuuteen liittyen. Ihan alkaen työsopimuksen laatimisesta. Et se tulee oikein laadittua.”

Kuntiin oli tullut jonkin verran puheluita ja kyselyitä vaikeavammaisilta asiakkailta liittyen henkilökohtaiseen apuun ja työnantajuuteen, mutta kyselyt pystyttiin ohjaamaan Avustajakeskukseen.

”Tosi vähän. Et kyllä ne puhelut ohjautuu sitten, jos kyse on avustajaan liittyvistä asioista, hyvin paljon ne ohjautuu Avustajakeskukselle. Et ei mein avustajaan tai siihen työsuhteeseen liittyen tuu paljon juurikaan, ollenkaan puheluita. Et sit ne liittyy enemmän ne puhelut tuntimääriin tai tän tyyppisiin, mitä tulee sosiaalityöntekijälle puhelut.”

Haastattelussa kävi ilmi, että kaikki sosiaalityöntekijät ovat saaneet riittävästi tukea ja tietoa Avustajakeskukselta.

”Oikein tyytyväisiä, heiltä voi aina kysyä ja heiltä saa vastauksen myöskin. Me ollaan hyvin tyytyväisiä ett on tämmöinen taho, joka keskittynyt nimenomaan tähän avustaja-asiaan. Ja sieltä saa riittävästi kyl tietoa ja tukea.”

”Ei muuta kun oikeen paljon kiitoksia Avustajakeskukselle.”

”Me ollaan oltu hirmu tyytyväisiä Avustajakeskuksen palveluihin.”

Kuntien sosiaalityöntekijöiltä tulleita kehittämissuhteita:

”Nyt mä ymmärsin, että Avustajakeskus jonkin verran he tiedottaa ja pitää jotain koulutustilaisuuksia. Ehkä tämmöstä niin kuin enemmän esillä vaan sillä tavalla. Ketkä haluaa avustajiksi, he tietäis että sitä kautta voisi saada työtä. Jotenkin markkinoiden enemmän. Mahdollisimman paljon vaan esillä, ja näin, ehkä se on se juttu. Sit tiedetään mistä on kysymys.”

”Ikäihmisten määrä lisääntyy et nyt on yks päivystäjä Turus et se päivystys olis paikakunnittain aina olemassaolevistä resursseista eli ei tarttis nii kaukaa koska sit matkakulujen myötä hinta nousee. Tota et joku rinki olis heil, joka toimis. Sit muit tätä tukihenkilöpalvelua, vois tukihenkilöä tarvita arjen sujumises. Sillai niin sitä apuu heil. Avustajia jotka on perehtyneet eri sairausrhythmiin, esim. nuoret Asperger-ryhmät ja mielenterveysasiakkaita on alkanu kertymään. Joku koulutustausta olis hyvä. Asperger on myös oma haasteellinen ryhmänsä.”

”Mein mielest kaikki toimii ei parannusehdotuksia. Meihin ollaa aktiivisesti yhteydes ja ongelmat hoidetaan Avustajakeskuksesta ja ilmoitus vaan tulee ett ongelma hoidettu, nytki tulee infotilaisuus ja he kouluttaa, meil ei oo mitää huonoo sanottavaa.”

”Joo yleensä saadaan kiinni henkilö sieltä. Tällä hetkellä ei olla iha perillä kuka on missäkin, mainoksesta pitäis saada sellanen päivitetty versio mis näkyis henkilöstön yhteystiedot, pelkästään kunnalle käyttöön, ei asiakkaille. Yleisesite on kyl. Puhelimella ja s-postilla saadaa kiinni, heti tulevat käymään täällä kun tarvis. Ollaa hyvin tyytyväisii. Enemmän ollaa Turun eli pääpaikan kans tekemisis kuin paikallisen.”

8.4 Kyselyn ja haastatteluiden yhteenveto tiivistäen

Tutkimuksen tulokset on kirjattu tiivistettyyn muotoon, jotta välttämättä ei tarvitse lukea koko tutkimusta. Tiivistelmistä löytyy vaikeavammaisille työnantajille postitse toimitettu kysely, vaikeavammaisille työnantajille tehty haastattelu ja sosiaalityöntekijöille tehty haastattelu.

8.4.1 Postitse lähetetty kysely vaikeavammaisille työnantajille

Kyselylomakkeita lähetettiin 16 ja niitä palautettiin kahdeksan. Suurin osa työnantajista (6/8) oli tyytyväisiä akuutin sijaisvälityspalvelun päätöksen saamiseen kunnalta. Suurin osa (7/8) työnantajista piti nykyistä sijaisvälityspalvelua toimivampana kuin edellistä järjestelmää. Suurin osa oli saanut riittävästi tietoa akuutista palvelusta (7/8). Kolmen mielestä akuutti sijaisvälityspalvelu oli toiminut hyvin, kolmen mielestä jokseenkin hyvin, yksi työnantajista ei ollut samaa eikä eri mieltä ja yksi oli jokseenkin eri mieltä toimivuudesta. Kahden mielestä akuutissa sijaisvälityksessä ei ollut parantamista, yksi ei osannut sanoa ja viiden mielestä olisi ollut parantamista esimerkiksi avustajan toimintakyvyssä ja sijaisten määrän lisäämisessä sekä puhelinpalvelun parantamisessa. Suurin osa kokee akuutin palvelun toimimisen hyvänä kokonaisuutena.

Kysyttäessä avustajien toiminnasta työssään, vastauksissa oli hajontaa. Puolella (4/8) työnantajien mielestä avustaja selviytyi jokseenkin hyvin. Lisäksi yhden mielestä avustaja selviytyy hyvin, kaksi oli jokseenkin eri mieltä, yksi ei ollut samaa eikä eri mieltä ja yhdellä ei ollut kokemusta. Kaikkien mielestä avustajan tulisi omata hyvät vuorovaikutustaidot ja yleinen ahkeruus oli tärkeää.

Työnantajista puolet (4/8) oli sitä mieltä, että Avustajakeskuksen palvelun laatu oli oikein hyvää, kahden mielestä hyvää ja kahden mielestä kohtalaista. Päivystysaikoihin kolme toivoi muutosta, puolet työnantajista piti päivystysaikoja sopivina ja yksi ei ollut tarvinnut palvelua.

8.4.2 Vaikeavammaisille työnantajille tehty haastattelu

Kaksi kirjeitse kyselylomakkeeseen vastannutta vaikeavammaista työnantajaa haastateltiin, koska tarkoituksena oli syventää työnantajiin kohdistuvaa tutkimusta. Kummallekin vaikeavammaiselle oli hyvin tärkeää akuutin sijaisvälityspalvelun saamisen mahdollisuus pohdittaessa palvelun merkitystä turvallisuuden tunteelle. Lisäksi molemmat olivat vakuuttuneita akuutin palvelun saannista tarvittaessa. Toista työnantajista jännittää kohdatessaan akuutin sijaisen ja toinen oli tottunut sijaisiin.

Molemmat työnantajat olivat huomioineet, että osa avustajista oli ammattitaitoisia ja osa taas aloitekyvyttömiä. Avustajan perehdytys työhön tapahtui toiminnan lomassa.

Molemmat työnantajat olivat tyytyväisiä Avustajakeskuksen palveluun. Toisen työnantajan mielestä vertaistuen kehittäminen olisi tärkeää. Hän toivoi yhteisiä tapaamisia muiden samassa tilanteessa olevien työnantajien kanssa.

8.4.3 Sosiaalityöntekijöille tehty haastattelu

Haastateltiin neljän kunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijää. Tavoitteena oli saada haastatteluun viisi sosiaalityöntekijää, mutta jostain syystä yksi kunta jäi pois, yrityksistämme huolimatta.

Kolme kuntaa oli lähtenyt mukaan akuuttiin sijaisvälityspalveluun vuonna 2011 ja yksi kunta vuonna 2012. Kaksi kuntaa on ollut jo useita vuosia mukana Avustajakeskuksen toiminnassa, yksi on ollut kaksi vuotta ja yksi tämän vuoden alusta. Näillä kunnilla oli asiakkaita kyseisen palvelun piirissä haastatteluhetkellä yhdestä kuuteen. Kaikki sosiaalityöntekijät olivat saaneet tiedon akuutin sijaisvälityspalvelun mahdollisuudesta Avustajakeskukselta. Sijaisvälityspalvelun hinnoittelusta kysyttäessä kahden mielestä palvelu saisi olla edullisempaa ja kahden mielestä hinta oli sopiva. Kysyttäessä asiakkaan aiemmasta palvelusta ennen akuuttia sijaisvälitystä avustajan sairastuessa kolme vastasi, että kotihoito ja yksi vastasi, että sukulaiset tai joku muu avustaja. Kysyttäessä miksi on vaihdettu aikaisemmasta palvelusta akuuttiin sijaisvälitykseen, vastauksista tuli esille se, että sijainen saatiin välityspalvelusta nopeasti ja akuutti palvelu on selkeä vaihtoehto. Kaikki sosiaalityöntekijät olivat sitä mieltä, että akuutin palvelun käyttö tulee lisääntymään tulevaisuudessa.

Akuutin palvelun myöntämiskriteereinä merkittävimmit nousivat asiakkaan avun tarpeen välttämättömyys, avustuksen isot tuntimäärät ja päivittäinen avun tarve.

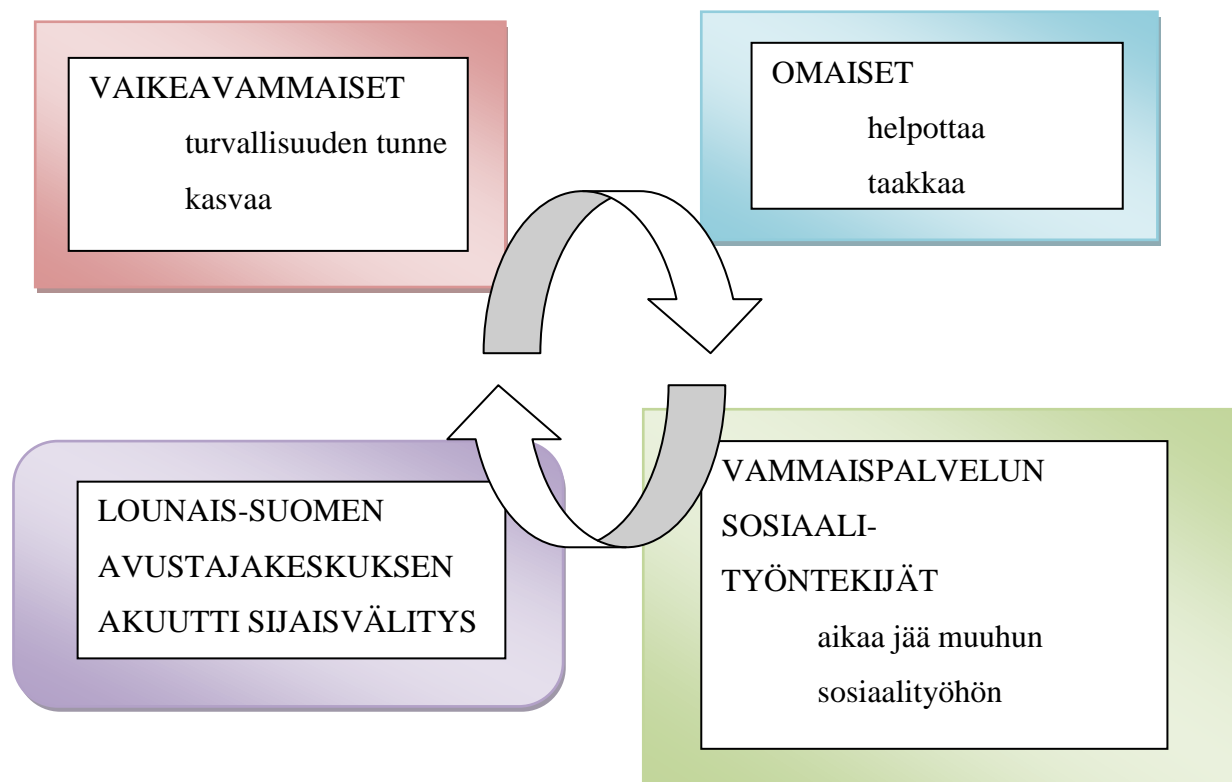
Kaikkien sosiaalityöntekijöiden mielestä Avustajakeskuksen palvelut olivat helpottaneet heidän päivittäistä työskentelyään henkilökohtaiseen apuun liittyen. Jonkin ver-

ran kuntiin tulee kyselyitä liittyen henkilökohtaiseen apuun ja työnantajuuteen, mutta kyselyt voidaan ohjata Avustajakeskukseen. Kaikki sosiaalityöntekijät olivat saaneet tarpeeksi tietoa ja tukea Avustajakeskukselta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia miten vaikeavammaiset työnantajat ja kuntien sosiaalitoimien vammaispalvelun sosiaalityöntekijät ovat kokeneet Lounais-Suomen Avustajakeskuksen akuutin sijaisvälityspalvelun. Tutkimusmenetelminä käytimme kysely- ja haastattelututkimusta. Vaikeavammaisille työnantajille (N=16) postitimme kyselylomakkeen ja myöhemmin haastattelimme kahta kyselyyn vastannutta työnantajaa. Haastattelimme neljän kunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijää. Haastattelu kohdennettiin kaikille niille kunnille, jotka ovat myöntäneet vaikeavammaisille henkilöille Lounais-Suomen Avustajakeskuksen akuuttia sijaisvälityspalvelua. Kyselylomakkeita palautui kahdeksan, vastausprosentiksi muodostui 50 %.

Tutkimuksessamme selvisi, että akuutti sijaisvälityspalvelu helpotti vaikeavammaisten henkilöiden omaisten taakkaa. Aikaisemmin omaiset olivat olleet merkittävässä roolissa henkilökohtaisessa avussa monelle vaikeavammaiselle henkilölle. Vaikeavammaiset työnantajat tunsivat olonsa turvalliseksi, koska henkilökohtaisen avun järjestämisen polku sujui joustavasti ja selkeästi. Sosiaalityöntekijöiden kanssa käytyissä keskusteluissa kävi ilmi, että heillä jäi aikaa muuhun sosiaalityöhön, kun Avustajakeskus huolehti henkilökohtaiseen apuun liittyvät asiat (Kuva 3).

Kuva 3. Tutkimuksemme päätuloksia.

Lounais-Suomen Avustajakeskus esitteli tutkimuksemme tuloksia Helsingissä syyskuussa 2012 valtakunnallisilla henkilökohtaisen avun päivillä. Akuutti sijaistalutuspalvelu on toistaiseksi ainoa laatuaan Suomessa. Tällaista palvelua ei ole muualla Suomessa. Toimiva käytäntö voisi levitä myös valtakunnallisesti.

Perehdyimme tässä tutkimuksessa vaikeavammaisten työnantajien ja vammaispalvelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiin ja akuuttien sijaisten mielipide jää tässä tutkimuksessa kuulematta. Jatkotutkimuksen aihe voisi liittyä akuuttien sijaisten kokemuksiin avustamisesta ja sen luomista haasteista. Henkilökohtaisten avustajien koulutus olisi myös mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe. Nykypäivänä tietotekniikka on arkipäivää ja sitä kautta myös sosiaalisen median mahdollisuudet ovat pinnalla. Mielenkiintoista olisi selvittää sosiaalisen median hyödyntämistä yhtenä osana Lounais-Suomen Avustajakeskuksen toimintaa.

Tulevaisuudessa henkilökohtaisen avun käyttäjien lukumäärä tulee melkoisella todennäköisyydellä lisääntymään. Vammaispalvelulakiin tulleet muutokset siirtävät painopisteen yhä lähemmäs henkilökohtaista apua. Vammaisten ihmisten laitosasumista tullaan edelleen purkamaan ja tätä kautta moni vammaisen alkaa elää omaa elämäänsä itsenäisesti. Tämä tulee lisäämään myös henkilökohtaisen avun ja tätä kautta myös avustajien tarvetta. Kuntien tulisi huomioida se, että edullisemmaksi yhteiskunnalle tulee viedä tarvittavia tukimuotoja vaikeavammaisten koteihin, kuin sijoittaa heitä laitotasumiseen. Henkilökohtaisen avun käytäntö lisää vammaisten osallisuutta toimia yhteiskunnassa täysivaltaisena kansalaisena.

Vammaisuus on saanut aikoinaan alemmuuden, huonomuuden ja heikkouden stigmaat. Vammaisia ihmisiä ei saa kohdella yhtenä ryhmänä. Joka tilanteessa on kyse ainutlaatuisesta yksilöstä ja hänen elämäntilanteestaan. Yhteiskunnalle on haaste vastata vammaisten yksilöllisiin tarpeisiin asiakasta kuunnellen, vaikka nykypäivänä kunnissa vallitsee suuret säästöpainot. Vammaisen henkilö on itse oman elämänsä asiantuntija ja tätä tulee kunnioittaa.

Sosiaalityöntekijät joutuvat usein työskentelemään eräänlaisessa ristipaineessa. Toisaalta esimiestaso vaatii säästötoimenpiteitä ja toisaalta taas vaikeavammaiset vaativat tasokasta palvelua. Yksittäisen sosiaalityöntekijän saattaa olla hankalaa käsittää yhden vammaisasiakkaan palvelutarpeita ja samalla huomioida asiakkaan omia näkemyksiä tilanteesta ja lisäksi vielä kustannustehokkuus. Odotukset sosiaalityöntekijöitä kohtaan ovat suuria, tuloksia pitäisi tulla aina tehokkaammin ja aiempaa vähemmällä resursseilla. Samalla odotetaan, että sosiaalityön arvo voitaisiin esittää myös rahallisesti. Käytännössä sosiaalityössä muodostuu yhä enemmän erilaisia haasteita. Uusien toimintatapojen luominen yhteistyössä eri asiantuntijoiden kanssa voisi helpottaa sosiaalityöntekijöiden työtaakkaa. Tarvitaan enemmän verkostoitumista ja tätä kautta moniammatillista yhteistyötä.

Sosiaalityöntekijä ei voi poistaa kokonaan vaikeavammaisen ongelmia. Hyvään ammattitaitoon kuuluu omien voimavarojen tiedostaminen. Empatia on olennainen osa sosiaalityötä, mutta sosiaalityöntekijän on huomioitava myös omat tarpeensa.

Paatero, Lehmijoki, Kivekäs ja Ståhl (2008) ovat todenneet, että viime aikoina on kohdistettu paljon huomiota kuntoutuksen tuloksiin ja kuntoutusmuotojen vaikuttavuuteen. Kuntoutus tulisi järjestää siten, että nykyisillä resursseilla saataisiin suurin mahdollinen vaikutus. Kaikissa tilanteissa ei ole helppo selvittää kuntoutuksen vaikuttavuutta, vaikka kuntoutuksesta tuotetaan koko ajan tutkimustuloksia. Olennaista on, että olemassa olevaa tietoa kuntoutuksen vaikuttavuudesta otetaan käyttöön. Yhteiskunnallisen kuntoutusjärjestelmän täytyy reagoida kansalaisten kuntoutustarpeiden muutoksiin. Erilaiset muutokset väestössä ja yhteiskunnassa muodostavat uusia haasteita kuntoutukselle. (Rissanen, Kallanranta & Suikkanen 2008, 49-50.)

Omaisien rooli henkilökohtaisessa avussa on myös mielenkiintoinen. Pitkäaikainen avustaminen ainoastaan omaisen avulla ei kuitenkaan ole järkevää. Erityisesti vaikeavammaisten lasten ja nuorten ollessa kyseessä, avustajan olisi hyvä olla perheen ulkopuolelta. Tämä on merkittävää nuoren itsenäistymisen ja tasapuolisten osallistumismahdollisuuksien näkökulmasta. Joissakin poikkeustilanteissa on myönnetty avustajia perheen sisältä, kuten avustaminen yöaikaan. (Nurmi - Koikkalainen 2009, 41.)

Olemme tyytyväisiä, että tutkimuksen kohderyhmät suhtautuivat erittäin positiivisesti opinnäytetyöhömmee. Tästä hyötyivät kaikki osapuolet. Kritiikkinä työllemme voimme todeta, että kvantitatiivisen osuuden olisimme voineet jättää kokonaan pois ja keskittyä pelkästään kvalitatiiviseen tutkimukseen. Jäimme kaipaamaan työkaluja laadullisen tutkimuksen tulosten havainnollistamiseen. Määrällisessä tutkimuksessa on useita eri vaihtoehtoja kuvata tuloksia grafiikan avulla. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole varsinaisia mittareita tulosten selkeyttämiseen. Havaitimme, että laadullisella tutkimusmenetelmällä pääsee tutkimaan asioita pintaa syvemmälle. Haastattelussa pääsee lähelle ihmistä ja siinä tilanteessa ymmärtää asiakkaan tilanteen jokaista aistia hyödyntäen. Lisäkysymyksillä pystyy hälventämään väärinkäsityksiä. Tämä ei ole mahdollista kyselytutkimuksessa. Havaitimme, että olimme suunnitelleet kyselylomakkeen melko onnistuneesti. Palautetuissa lomakkeissa ei ilmennyt juurikaan epäselviä kohtia. Mietimme jälkeenpäin, että miksi kaikki 16 vaikeavammaista eivät vastanneet kyselylomakkeeseen. Oliko kesäkuu huono ajankohta vastaamiselle, oliko elämäntilanteessa juuri silloin vaikeuksia vai eikö ollut muuten kiinnostusta vastata. Tätä emme saa koskaan tietää. Hienoa kuitenkin, että pääsimme tutustumaan mo-

lempiin tutkimusmetodeihin. Tällä tavoin saimme linkitettyä teorian käytäntöön ja opimme paljon tutkimuksen tekemisestä yleensä. Mentäessä asiakkaan kotiin tekemään tutkimusta, on eettisesti tärkeää kunnioittaa asiakkaan omaa reviiriään ja varmistaa henkilöllisyyden salassa pysyminen tutkimuksen eri vaiheissa.

Tutkimuksen pyrkimyksenä oli saada aikaan mahdollisimman luotettavaa tietoa tutkimuksen kohteena olevasta asiasta. Luotettavuutta voidaan arvioida kuinka uskottavaa ja siirrettävää tutkimus on luonteeltaan. Kohderyhmät olivat määrältään pieniä tutkijoista riippumattomista syistä. Tutkijan on tärkeää olla puolueeton ja ennakkoluuloton oli tutkimuksen kohde mikä hyvänsä. Tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa kiintopisteiksi nousevat kuinka käyttökelpoista, pätevää ja yleisluontoista tietoa on tutkittavasta ilmiöstä saatu. Meitä jäi mietityttämään, pystyikö toinen työnantaja olemaan aidosti rehellinen haastatteluhetkellä, koska avustaja oli paikalla. Saiko työnantaja kerrottua todellisen mielipiteensä asioista? Vaikeavammaisen henkilön haastatteluympäristönä koti on ihanteellinen, koska hän pystyi kokemaan olonsa turvallisiksi ja haastattelutilanteessa esiin tulleet tiedot eivät päässeet kotiseinien ulkopuolelle.

Pohdittaessa parityöskentelyprosessin sujuvuutta opinnäytetyössämme, mielestämme onnistuimme työnjaollisesti hyvin. Moniammatillisissa työryhmissä toimineina meillä on jo käsitys siitä, miten toimitaan ryhmässä toisen mielipiteitä kuunnellen ja arvostaen. Prosessina tämän tutkimuksen työstäminen oli hieno ja opettavainen kokemus meille molemmille vaikkakin melko raskas. Tutkimuksen tekeminen vaatii itsekuria, tarkkuutta ja hyvää aikatauluttamista. Pysyimme suunnitellussa aikataulussa todella hyvin molempien henkilökohtainen elämä huomioiden.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. painos. Jyväskylä: PS - Kustannus.
- Akaan - Penttilä, E. 2004. Pomo-opas. Kynnys ry: Pieksämäki
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Haapamäki, P. & Rahja, M. 2009. Avustajakeskus – henkilökohtainen apu. Vaasan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma.
- Heinonen, M. & Saraste, H. (toim.) 2006. Tahtoa, todellisuutta ja toiveita – suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. HAJ -projekti. Vaasa: Oy Arkmedia Ab.
- Henkilökohtaisen avun aluetukikeskus -projektin loppuraportti 2012.
- Hiljanen, H. 2009. ”Henkilökohtainen avustaja merkitsee elämää”. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13. -14. uud. p. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- ICF 2004. ICF. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. WHO 2001. Suomennos Stakes. Ohjeita ja luokituksia 2004: 4. Jyväskylä: Stakes.
- Janhonen, S. & Nikkonen, M. (toim.) 2003. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. 2. painos. Helsinki: WSOY.
- Joensuu, A. 2010. Vammaispalveluverkostohanke Satakunnassa: vammaispalvelun kehittämishankkeen arviointi. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Kuntoutuksen koulutusohjelma Ylempi AMK.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2008. Kuntoutuksen perusteet. 1.-4. painos. Helsinki: WSOY.
- Kivistö, M. 2011. Henkilökohtainen apu ja monimuotoinen osallisuus. Lapin yliopisto. Ammatillinen lisensiaatin tutkinto. Sosiaalityön erikoistumisopinnot. Hyvinvointipalvelujen koulutusohjelma.
- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 2000. L 22.9.2000/ 812 muutoksineen.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista. 1992. L 3.8.1992/ 734 muutoksineen.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 1987. L 3.4.1987/ 380 muutoksineen.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. ja Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo: Bookwell.

Nurmi – Koikkalainen, P. 2009. Välttämätön apu elämisen mahdollistajana. Näkökulmia vaikeavammaisten henkilöiden asumiseen ja apuun. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Nylund, E. 2010. Kohti omannäköistä elämää. Vammaisten työnantajien kokemuksia työnantajuudesta. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma.

Oliver, M. 1996. Understanding disability. From theory to practice. Palgrave: Basingstoke.

Paatero, H., Lehmijoki, P., Kivekäs, J. & Ståhl, T. 2008. Kuntoutusjärjestelmä. Teoksessa P. Rissanen, T. Kallanranta & A. Suikkanen (toim.) Kuntoutus. 2. painos. Helsinki: Duodecim, 49-50.

Rissanen, P. 2012. Järjestösuunnittelija. Lounais-Suomen Avustajakeskus. Turku. henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2012.

Räty, T. 2010. Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Vaasa: Arkmedia.

Suomen perustuslaki. 1999. L 11.6.1999/731 muutoksineen.

Teräväinen, J. (toim.) 2008. Oma ovi, oma tuki. Näkökulmia kehitysvammaisten ihmisten yksilölliseen elämään.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. painos. Helsinki: Tammi.

Turun seudun lihastautiyhdistyksen www-sivut. Viitattu 25.5.2012.
<http://www.tsly.fi/>

United Nations www-sivut. Viitattu 8.9.2012. <http://www.un.org/disabilities/>

Valta, M. 2010. Ensiaskeleet työnantajana opas (ASPA). Viitattu 3.9.2012.
http://www.sosiaaliporssi.fi/File/5cb7ff0d-6a79-40ed-a439-88907c37d138/ensiaskeleet_tyonantajana_yleinen_kansi_ja_luettelo.pdf

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus: johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Tammi.

SAATEKIRJE KYSELYLOMAKKEESEEN

Hei!

Olemme kaksi kuntoutuksen ohjaaja (AMK) - aikuisopiskelijaa ja opiskelemme Porissa SAMK: ssa. Tavoitteenamme on valmistua kuntoutuksen ohjaajiksi (AMK) joulukuussa 2012.

Teemme opinnäytetyötämme Lounais-Suomen Avustajakeskuksen akuuttiin sijaisvälitykseen liittyen. Kartoitamme akuutin sijaisvälityksen toimivuutta ja kehittämistarpeita. Tiedonkeruu toteutetaan Teiltä kyselylomakkeen muodossa.

Nyt tarvitsemme Teidän apuunne tähän kartoitustyöhön.

Kysely toteutetaan nimettömänä, eikä lopputuloksesta voi päätellä kuka on vastannut mihinkin.

Lounais-Suomen Avustajakeskus toimittaa nämä kyselyt Teille ja Teidän henkilötietonne eivät tule meille missään vaiheessa.

Kyselylomakkeet tuhotaan loppuyhteenveton jälkeen.

Apunne on tärkeä akuutin sijaisvälityksen kehittämisen kannalta sekä meidän opinnäytetyöllemme.

Kysely toteutetaan kesäkuussa 2012. Ohessa on postimerkillä varustettu vastauskuori. Pyydämme palauttamaan kyselyt 15.6.2012 mennessä.

Lisätietoja annamme mielellämme tarvittaessa.

Kiitos avustanne!

Ystävällisin terveisin

Titta Soranko

titta.soranko@student.samk.fi

puh. 040 XXXXXXXX

Satu Puotiniemi

satu.puotiniemi@student.samk.fi

puh. 050 XXXXXXXX

SAATEKIRJE VAMMAISPALVELUN SOSIAALITYÖNTEKIJÄLLE

Hei!

Olemme kaksi kuntoutuksen ohjaaja (AMK) - aikuisopiskelijaa ja opiskellemme Porissa SAMK: ssa. Tavoitteenamme on valmistua kuntoutuksen ohjaajiksi (AMK) joulukuussa 2012.

Teemme opinnäytetyötämme Lounais-Suomen Avustajakeskuksen akuuttiin sijaisvälitykseen liittyen. Kartoitamme akuutin sijaisvälityksen toimivuutta ja kehittämistarpeita. Tiedonkeruu toteutetaan sosiaalityöntekijöiden osalta haastattelemalla ja vaikeavammaisten työnantajien osalta kyselylomakkein. Nyt tarvitsemme Teidän apuanne tähän kartoitus-työhön.

Tässä on kooste muutamista haastattelussa esitettävistä kysymyksistä. Pyydämme Teitä etukäteen tutustumaan näihin kysymyksiin. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina. Otamme henkilökohtaisesti Teihin yhteyttä haastatteluajan sopimiseksi kesäkuussa 2012.

Haastateltavien anonymiteetti taataan, eikä haastatteluiden analyysista voi päätellä kuka on sanonut mitään.

Apunne on tärkeä akuutin sijaisvälityksen kehittämisen kannalta sekä meidän opinnäytetyöllemme.

Lisätietoja annamme mielellämme tarvittaessa.

Kiitos avustanne!

Ystävällisin terveisin

Titta Soranko

titta.soranko@student.samk.fi

puh. 040 XXXXXXXX

Satu Puotiniemi

satu.puotiniemi@student.samk.fi

puh. 050 XXXXXXXX

KYSELYLOMAKE TYÖNANTAJALLE

Taustatiedot

1. Ikä _____
2. Sukupuoli
 - nainen
 - mies
3. Asuminen
 - vanhempien luona
 - palvelutalossa
 - omassa asunnossa
 - yksin
 - puolison tai perheen kanssa
 - muu asumismuoto, mi-
kä _____

Akuutti sijaisvälitys

4. Onnistuiko akuutin sijaisvälityksen hakeminen kunnalta ilman vaikeuksia?
 - kyllä
 - en osaa sanoa
 - ei,
jos vastasitte ei, niin osaatteko sanoa miksi?

5. Mikä järjestelmä teillä oli ennen akuuttia sijaisvälityspalvelua?
(Miten ennen akuuttia sijaisvälitystä toimitte esim. vakituisen avustajan sairastuttua.)
 - henkilökohtaisen avustajan palvelu
 - omainen tai muu läheinen
 - kotipalvelu
 - muu, mikä _____

6. Kumpi järjestelmä oli parempi vanha vai nykyinen?

- vanha, mikä? _____
- nykyinen (akuutti sijaisvälitys)
- en osaa sanoa

7. Mitä kautta saitte tiedon akuutista sijaisvälityksestä?

- kunnan sosiaalityöntekijältä
- avustajakeskukselta
- internetistä
- lehti-ilmoituksesta
- muualta mistä? _____

8. Oletteko saanut riittävästi tietoa akuutista palvelusta?

- kyllä
- ei

jos vastaatte ei, onko parannusehdotuksia tiedottamiselle?

9. Akuutti sijaisvälityspalvelu on toiminut mielestäni hyvin

- täysin samaa mieltä
- jokseenkin samaa mieltä
- ei samaa eikä eri mieltä
- jokseenkin eri mieltä
- täysin eri mieltä

10. Onko akuutissa sijaisvälityksessä mielestänne parantamista?

- ei
- en osaa sanoa
- kyllä, mitä? _____

11. Mitä hyvää olette kokenut akuutissa sijaisvälityksessä?
- avustajan sijainen on tullut nopeasti
 - luokseni on tullut sama sijainen
 - akuutti sijaisvälitys on toiminut joustavasti kokonaisuutena
 - muuta, mitä? _____

Avustajaan liittyvät asiat

12. Ovatko avustajat mielestänne selviytyneet työssään hyvin ollessaan luonanne? (esim. ovatko toimineet sopimuksen mukaan, onko yhteistyö ollut kitkatonta)
- täysin samaa mieltä
 - jokseenkin samaa mieltä
 - ei samaa eikä eri mieltä
 - jokseenkin eri mieltä
 - täysin eri mieltä
13. Mitä taitoja avustajalla tulisi mielestänne olla?
- hyvä kuuntelija
 - hyvä keskustelija
 - työhön reippaasti tarttuva
 - muuta, mitä? _____

Avustajakeskuksen toiminta

14. Millaista mielestänne on ollut asiakaspalvelun laatu?
- oikein hyvää
 - hyvää
 - kohtalaista
 - en osaa sanoa
 - huonoa, mitä? _____

15. Ovatko päivystysajat mielestänne sopivat?

kyllä

ei, jos vastaatte ei, niin mitä ehdottaisitte?

16. Kysymyksiin vastasi:

työnantaja itse

työnantaja henkilökohtaisen avustajan tuella

työnantaja ulkopuolisen avustajan tuella

Mitä haluaisitte vielä lopuksi sanoa henkilökohtaiseen apuun liittyen?

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

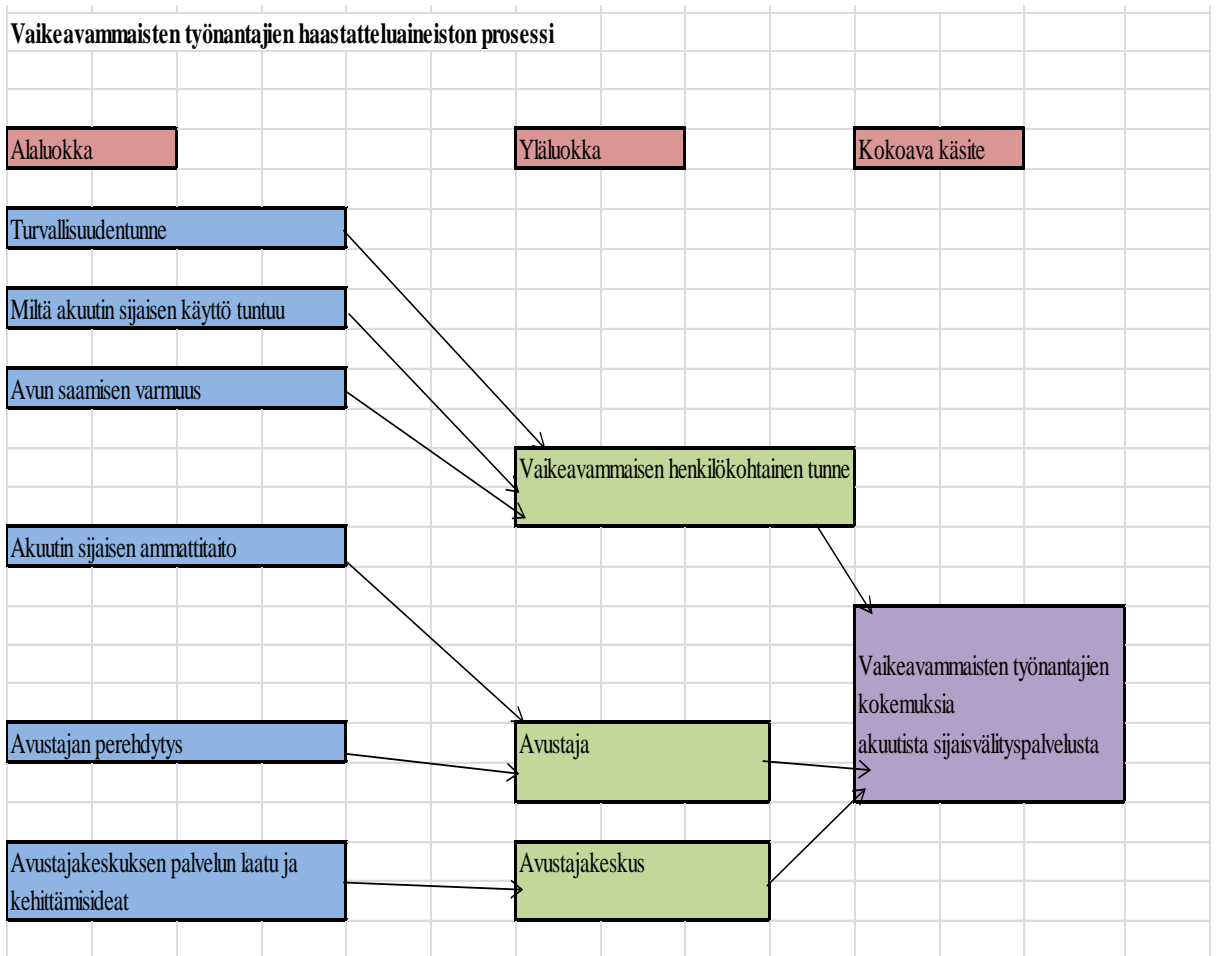
SOSIAALITYÖNTEKIJÄLLE

1. Mistä sosiaalitoimisto on saanut tiedon akuutista sijaisvälityksestä?
2. Onko akuutin sijaisvälityspalvelun hinta sopiva?
Kyllä
Ei
jos vastaatte ei, niin mikä hinta olisi sopiva _____
3. Akuuttia sijaisvälityspalvelua myönnettäessä, mitkä ovat myöntämiskriteerit? Ja kuvaus asiakkaista joille palvelu on myönnetty.
4. Mikä palvelu asiakkaalla on aiemmin ollut käytössä avustajan sairastapauksiin?
5. Miksi on vaihdettu aikaisemmasta palvelusta akuuttiin palveluun?
6. Mitä ajatuksia teillä on tulevaisuudesta esim. lisääntykö tai väheneekö akuutin palvelun käyttö?
7. Onko muita palveluiden kehittämisehdotuksia Avustajakeskukselle? Kuvaile millaisia ehdotuksia.
8. Kuinka kauan olette olleet mukana Avustajakeskuksen toiminnassa?
9. Ovatko Avustajakeskuksen palvelut helpottaneet päivittäistä työskentelyä liittyen henkilökohtaiseen apuun?
10. Tuleeko asiakkailta kyselyitä sosiaalitoimeen esim. työnantajuudesta?
11. Oletteko saaneet Avustajakeskukselta riittävästi tietoa ja tukea?

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

Työnantajien haastattelu, kysymykset.

1. Mitä merkitystä palvelulla on turvallisuudentunteelle yms.? Pystytkö olemaan varma avun saamisesta tarvittaessa?
2. Pitäisikö akuuteille sijaisille olla kurssi tms.?
 - mikä sisältö?
3. Onko avustajien ammattitaidossa parantamista? Mitä? aktiivisuudessa/omaaloitteisuudessa?
4. Perehdytys, miten tapahtuu?
5. Miltä akuutin sijaisen käyttö tuntuu?
6. Avustajakeskuksen henkilökunnan asenne ja palvelu?
 - kehitettävää?
7. Mitä muuta palvelua pitäisi olla?

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluaineiston prosessi

